

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

POLITIKOS IR MEDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

KAROLINA MOTIEJŪNAITĖ

II kurso studentė

**ASMENS ATSAKOMYBĖ MEDIJŲ AMŽIUJE: TIESIOGINIO VEIKSMO
IR MORALINĖS PAREIGOS KONFLIKTAS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: dr. S. Čelutka

Vilnius, 2026

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „Asmens atsakomybė medijų amžiuje: tiesioginio veiksmo ir moralinės pareigos konfliktas” yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą naudotos literatūros sąrašą.

Karolina Motiejūnaitė

DIRBTINIO INTELEKTO NAUDOJIMO DEKLARACIJA

Vardas, pavardė: Karolina Motiejūnaitė

Studento pažymėjimo numeris: 2415868

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams:

☐ Aš **nenaudojau** dirbtinio intelekto įrankių pateikiamame darbe.

☒ Aš **naudojau** vieną ar kelis dirbtinio intelekto įrankius pateikiamame darbe.

Jei taip, kokius? Chat GPT, Notebook LM, Elicit, Grammarly, Gemini AI.

Dirbtinio intelekto įrankius naudoju kritiškai, kaip pagalbines priemones.

Prisiimu visą atsakomybę už darbe pateiktą informaciją, argumentus ir galutinius darbo rezultatus.

.....

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams bei paaiškinti, kaip naudojote dirbtinį intelektą:

Aš naudoju dirbtinio intelekto įrankius šiam/-iems tikslui/-ams:

1. ☒ **Idėjų generavimui** (pavyzdžiui: argumentų ar kontra-argumentų generavimui, struktūros plano sudarymui, galimų tyrimo klausimų generavimui)

Paaiškinkite: Su Notebook LM buvo daromi minčių žemėlapiai, gryninami pagrindiniai argumentai.

2. ☒ **Informacijos paieškai** (pavyzdžiui: papildomos literatūros ar kontekstinės informacijos paieškai)

Paaiškinkite: Su Gemini AI ir Chat GPT buvo ieškoma papildomų šaltinių.

3. ☒ **Kaip rašymo asistentą** (pavyzdžiui: gramatinių ar stiliaus klaidų taisymui, vertimui, pastraipų perstruktūravimui ir pan.)

Paašškinkite: Buvo naudojama pataisyti gramatines klaidas ir sakinių struktūrą, vertimams daryti.

4. ☐ **Vizualinės medžiagos kūrimui** (pavyzdžiui: naujo paveikslėlio, žemėlapių sukūrimui ar redagavimui)

Paašškinkite:

5. ☒ **Kaip mokymosi pagalbininką** (pavyzdžiui: papildomam medžiagos paašškinimui paprastesne kalba, sąvokų ar teorinių koncepcijų palyginimui, žinių pasitikrinimo užduočių generavimui ir pan.)

Paašškinkite: Buvo prašoma grįžtamojo ryšio apie mano mintis rašant, ar jos siejasi ir yra logiškos, bei braižyti minčių žemėlapius tarp autorių idėjų.

6. ☐ **Duomenų analizei** (pavyzdžiui: skaičiavimui, kodavimui, kokybinių ar kiekybinių duomenų vizualizacijai, lentėlės ar grafiko sukūrimui)

Paašškinkite:

7. ☒ **Efektyvumo didinimui** (pavyzdžiui: tekstų santraukų kūrimui, išnašų formatavimui ir pan.)

Paašškinkite: Buvo formuojamos išnašos su DI pagalba, daromi anglišų santraukų vertimai.

8. ☐ **Kitu būdu.**

Paašškinkite:

9. Kokių žingsnių ėmėtės siekdami sumažinti dirbtinio intelekto daromų klaidų ar neatsakingo naudojimo tikimybę?

Paiškindite: Kelis sykius prašoma atlikti tą pačią užduotį ir perskaitant papildomus šaltinius.

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Motiejūnaitė K. Asmens atsakomybė medijų amžiuje: tiesioginio veiksmo ir moralinės pareigos konfliktas: Politikos mokslų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas dr. Simas Čelutka – Vilnius, 2026. – 48 p.

Reikšminiai žodžiai: medijos, medijos ir politika, atsakomybė, moralinė atsakomybė, asmens veiksmas, kaltė, teisingumas, atsakomybės samprata, medijų amžius.

Šiame darbe yra nagrinėjama atsakomybės samprata, kuri yra tinkama naujajam medijų amžiui. Remiantis Marshall McLuhan teorija apie technologijų ir medijų veikimą betarpiškai nuo individo yra sprendžiama kaip galima suvokti atsakomybę, kuomet asmens veiksmas tampa netiesioginis. Stengiantis suvokti pasikeitusią situaciją yra nagrinėjamos H. L. A. Hart, Karl Jaspers, Hannah Arendt ir Hans Jonas teorijos, kurios vieną kitą papildant leidžia išplėsti atsakomybės sampratą. Lyginant situaciją kaip ji buvo suvokiama anksčiau yra sukuriamas pagrindas tokios atsakomybės suvokimui, kuris žvelgtų ne tik į dabartį, bet ir gebėtų išlaikyti atsakomybę ateities kartoms. Pats atsakomybės suvokimas formuotų jos išlikimą.

Įvadas	7
1. Marshall McLuhan. Medijų veikimas šiandien	11
1.1 Medijų samprata Marshall McLuhan teorijos rėmuose	11
1.2 Medijų įtaka laiko ir erdvės suvokimui	13
2. H. L. A. Hart atsakomybės teorija	16
2.1 H. L. A. Hart atsakomybės tipai	17
2.2 H. L. A. Hart atsakomybės iššūkiai medijų amžiuje.....	18
3. Karl Jaspers kaltės samprata	19
3.1 K. Jaspers kaltės tipai.....	21
3.2 Karl Jaspers kaltės samprata šiandienos medijų kontekste.....	23
4. Hannah Arendt asmens asmeninės atsakomybės suvokimas	24
4.1 Hannah Arendt veiksmo ir atsakomybės santykis	24
4.2 Hannah Arendt sutikimo svarba atsakomybei	26
4.3 H. Arendt samprotavimo svarba atsakomybei	29
5. Hans Jonas atsakomybės ateities vizija	31
5. 1. Hans Jonas atsakomybės veikimo sąlygos ir jos rūšys	32
5.2 Galios ir motyvacijos veikti svarba atsakomybei	33
6. Nauja medijų suformuotos atsakomybės samprata	36
Išvados	39
Literatūros sąrašas	43
Summary	46

Ivadas

Temos aktualumas

Vykstantys kariniai konfliktai ir karai, apie kuriuos sužinoma iš televizijos laidų, virtualus bendruomenių kūrimasis, nepaisantis valstybių sienų, pilietinės visuomenės mobilizavimas interneto bei socialinių medijų pagalba - visa tai skatina mąstyti, kaip skaitmeniniame amžiuje veikia visuomenė. Nors atrodo, kad medijos yra tik pagalbinė komunikacijos ir greitesnio procesų valdymo priemonė, tačiau jos pakeičia ir giluminius žmogaus veiksmo aktus bei daro įtaką tolimesniam jo vystymuisi. Šiuolaikinėje viešojoje ir akademinėje erdvėje vis dažniau kalbama apie tai, kaip medijos keičia žmogaus santykį su atsakomybe. Politiniai sprendimai priimami per tokias socialinių medijų platformas kaip Discord¹, televizijos ekranuose rodomi vykstantys debatai, net ir karo vaizdai ar visuomenės tragedijos šiandien daugelio patiriami nebe tiesiogiai, bet per skirtingas technologines medijas. Tai keičia ir individų informacinius srautus. Asmuo tampa kaip niekuomet įtrauktas ir yra nuolat „dalyvaujantis“ pasaulyje, tačiau tuo pat metu nutolęs nuo realių veiksmų pasekmių, nes viskas yra re-transliuojama. Taip atsiranda didelis atstumas tarp asmens ir veiksmo, tarp asmens ir egzistuojančios erdvės, kurioje sprendimas yra priimamas.

Lokaliu mastu ypač gerai visa tai iliustruoja šiuo metu Lietuvoje vykstantys politiniai procesai. Kilus grėsmei, kad bus suvaržyta šalies žiniasklaidos laisvė, telkiamos pastangos tam pasipriešinti², diskutuojama dėl Lietuvos tolimesnio politinio kelio ir europinės tapatybės su Lietuvos demokratiniam valdymui nedraugiškomis valstybėmis³, svarstoma, kokia Lietuva turėtų būti ir kokios mes jos norime, - visa tai išreiškiama „Kultūros protestu“, kuris įgauna socialinių medijų raišką: skaitmeninėse platformose kviečiama dalyvauti renginiuose, naudojama su protestu susijusi simbolika, be to tiesiogiai raginama prisijungti į protestus. Tai iliustruoja, jog skaitmeninėje erdvėje yra ne tik didesnis piliečių pasiekiamumas, bet tai yra ir paveiki priemonė pažadinti pilietinę sąžinę bei atsakomybę. Nors dalis asmenų gali šias naujienas praleisti, nesureikšminti ir pamesti jas

¹García de Viedma, D., 2025. *Nepal elects its first female prime minister on Discord: what it reveals about social media and democracy*. Elcano Royal Institute. Prieiga per internetą: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/nepal-elects-its-first-female-prime-minister-on-discord-what-it-reveals-about-social-media-and-democracy/> [žiūrėta 2026-01-11].

²„LRT žurnalistai ir kiti darbuotojai skelbia protestą: mus bando užvaldyti, negalime tylėti“, *LRT.lt*, 2025-12-01. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2761111/lrt-zurnalistai-ir-kiti-darbuotojai-skelbia-protesta-mus-bando-uzvaldyti-negalime-tyleti> [žiūrėta 2026-01-11].

³Dominykas Biržietis, BNS, „Analizė: žiniasklaida Žemaitaičio susitikimą su vengrų ministru laikė diplomatinio kuriozu“, *LRT.lt*, 2025-11-20. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2751032/analize-ziniasklaida-zemaitaicio-susitikima-su-vengru-ministru-laike-diplomatiniu-kuriozu>. Lietuvos Radijas ir Televizija [žiūrėta 2026-01-11].

informacijos sraute, tačiau kita dalis gali įsijungti į aktyvų veiksmą. Vykstantys politiniai procesai skatina analizuoti atsakomybės skaitmeniniame amžiuje fenomeną: ar jis intensyvėja ir tampa ne tik sąžinės imperatyvu, bet ir aplinkos suponuojama duotybe, kurią reikia gerbti ir tausoti? Kaip kinta individo atsakomybės suvokimas, kai ji išsiskaido ir nebėra lokalizuojama vien tiesioginiame žmogaus veiksmu? Ar ji vis dar išlieka? Šie klausimai atskleidžia pagrindines šio darbo problemas, kurios bus analizuojamos teorinio darbo rėmuose.

Literatūros apžvalga

Mokslinėje literatūroje medijų vaidmuo svarstant asmens veikimo principus jau kurį laiką yra analizuojamas iš įvairių perspektyvų. Šios studijos apima ir asmens atsakomybės klausimo nagrinėjimą, kuris yra aktualus šio darbo rėmuose.

Vienas nagrinjamų aspektų yra atsakomybės poveikis verslo sferai technologijų erdvėje. Nors įmonių socialinė atsakomybė (ĮSA) nėra nauja sritis, jos pokytis moderniame amžiuje yra didžiulis. Siekiant priimti atsakomybę ir apsaugoti vartotojų duomenis yra steigiamos apsaugotos duomenų bazės, kuriama naršymo privatumo politika bei įvairūs sutikimai duomenims rinkti - slapukai (ang. k. „cookies“). Tačiau vis didėjanti technologijų plėtra reikalauja ne tik permąstyti atsakomybės veikimo principus ĮSA, bet ir apskritai peržiūrėti veikimą ne tik teisinėje sferoje. Mokslininkai Georgiana Grigore, Mike Molesworth ir Rebecca Watkins savo tyrime aktualizuoja būtent technologijų sukeltus atsakomybės ĮSA srityje pokyčius. Jų tyrimo tikslas yra suvokti, ką reiškia būti atsakinga įmone skaitmeninėje ekonomikoje, kaip naviguoti šioje sferoje⁴. Toks klausimas kyla iš technologijomis praplėsto žmogaus veiksmo, bet jis nėra vienintelis.

Diskurse šis klausimas taip pat yra svarstomas ir iš filosofinės perspektyvos. Mokslininkai François-Xavier de Vaujany, Aurélie Leclercq-Vandelannoitte, Jeremy Aroles, Lucas Introna ir Scott Davidson argumentuoja, jog iki šiol analizuojamas atsakomybės modelis modernybėje nebėra tinkamas, nes yra per didelis veiklos laukas, veiksmai nebėra ateinantys tiesiogiai iš žmogaus veiksmo bei nėra aiškos priežastinės veiksmo ir intencijos grandinės. Autoriai siūlo permąstyti atsakomybės sąvoką ir į ją įvelgti ne kaip į pastovią, o visuomet kintančią, todėl pasitelkę Paul Ricoeur filosofiją jie atkreipia dėmesį į kelis esminius pokyčius. Vieni iš jų yra veiksmo suvokimas ir priskyrimas objektui ar subjektui, įvykių seka ir jų jungimas į vienalytę istoriją bei laiko struktūros pokytis. Filosofai tikina, jog šiuo metu jau pačios skaitmeninės technologijos gali kurti tam tikrus naratyvus

⁴ Gina Grigore, Mike Molesworth ir Robert Watkins, „New Corporate Responsibilities in the Digital Economy,” in Corporate Social Responsibility in the Post-Financial Crisis Era, ed. Androniki Theofilou, Gina Grigore ir Alina Stancu (Cham: Palgrave Macmillan, 2017). Prieiga per internetą: https://doi.org/10.1007/978-3-319-40096-9_3. [žiūrėta 2026-01-11].

ir istorijas, rekomenduodami turinį ar kurdami unikalų žinių srautą asmeniui. Iš to vėliau asmuo jau gali formuoti būtent šio sukurto naratyvo vaidmenis, kas tampa auka, o kas atsakingas subjektas. Autoriai informaciją renka ir nagrinėja per plagijavimo sistemų suvokimą, dirbtinį intelektą ir socialinius tinklus. Jų teigimu, būtent dėl kintančių veikimo aplinkybių reikia pergaltvoti atsakomybę, į ją žiūrėti kaip į nuolat kintantį naratyvinį procesą, kuris vėliau keičia tiek asmenis, tiek ir pačias technologijas⁵. Tačiau autoriai nesiekia nagrinėti šios sistemos moralinių implikacijų, jų tikslas yra apmąstyti alternatyvius atsakomybės prisiėmimo būdus ir kokią tai įtaką daro veikiantiems asmenims.

Medijų ir atsakomybės ryšys nagrinėjamas ir iš ontologinės pusės. Rafael Capurro savo straipsnyje „Towards an ontological foundation of information ethics” (liet. k. „Informacinės etikos ontologinio pagrindo link”) apmąsto, kaip skaitmeninis pasaulis gali formuoti ir keisti individo mąstymą apie tikrovę ir todėl tuo pačiu metu ir etiką. Autorius kvestionuoja dabarties technologijų kuriamą etiką ir ieško atsakymų, kaip pastaroji yra kuriama. Tai jis vadina skaitmenine ontologija. Tačiau R. Capurro pastebi, jog atsirandanti grėsmė, jog tikrą egzistavimą ima keisti skaitmeninis, vis labiau agresyvėja. Asmuo, jo savybės ir turima informacija yra pradedami matyti kaip vienetasis, todėl autorius siekia grįžti prie pamatų ir peržvelgti, kaip reikėtų formuoti būtent dabar aktualią etiką. Tam jis pasitelkia M. Heideggerio filosofiją. Filosofas siūlo žiūrėti į žmogų ne kaip į būtybę, kurios pojūčiai ir gebėjimai yra plečiami technologijomis, o į asmenį, kurio fizinis patyrimas vis dar yra gryniausia jo savasties išraiška. Autorius priešinasi nuomonei, jog technologijos turi formuoti moralę, nors ir sutinka, jog dėl technologinio pokyčio keičiasi populiarioji kultūra bei bendruomenių gyvenimo būdas. Jo teigimu, būtina tarpkultūrinė bendrinė informacijos etika, kuri galėtų visiems ir kiltų iš žmogiškojo prado. Todėl tam jis siūlo koncentruotis į trumpalaikius ir ilgalaikius sprendinius. Trumpalaikiai būtų susiję su technologijų reguliavimu, o ilgalaikiai remtųsi tolimesnėmis analizėmis į žmogaus santykį su technologijomis ir su savimi pačiu. R. Capurro argumentuotai mąsto, jog asmuo turi suprasti savo ribas bei fizinio pojūčio svarbą ir savo kūniškumą, ir tik tada kvestionuoti tolimesnės informacinės etikos implikacijas, kurios neva galėtų pakeisti žmogaus moralines funkcijas⁶. Toks filosofo požiūris suprantamas, tačiau yra problematiškas, nes nors ir siūlo ilgalaikius sprendinius, jis nenagrinėja dabarties sukeltų problemų ir moralinių dilemų. R. Capurro pabrėžia, kad moralinis agentas vis dar išlieka asmuo, tačiau plačiau nepaaiškina, ką daryti, jei veiksmo pasekmės, nors ir netiesiogiai kylančios iš žmogaus, bet vis tiek yra plačiai juntamos. Būtent tai ir palieka erdvės tolimesnei šios temos analizei.

⁵ François-Xavier de Vaujany, Aurélie Leclercq-Vandelannoitte, Jérémy Aroles, Lucas Introna ir Stephen Davidson, „Rethinking Responsibility in the Digital Age: A Narrative Approach,” *MIS Quarterly* (forthcoming, 2024).

⁶ Rafael Capurro, „Towards an Ontological Foundation of Information Ethics,” *Ethics and Information Technology* 8, no. 4 (2006): 175–186.

Tad nors medijų bei asmens atsakomybės reikšmė ir yra gana dažnai nagrinėjama mokslinėje literatūroje, jos apsvaistymas bei tolimesnė minties plėtra vis dar yra reikalinga. Egzistuoja daug šios sąveikos kryptių, todėl būtina geriau suprasti, kaip atsakomybė turėtų būti suvokiama skaitmeniniame amžiuje, nes nuo to galima atsispirti ir mąstyti plačiau apie bendrąją nūdienos etiką.

Šiame darbe bus remiamasi viena pagrindinių Marshall McLuhan idėjų, kad šiuolaikinės medijos yra žmogaus „tąsa“, kadangi per netiesioginį žmogaus veiksmą jos dar labiau jį įgalina. Asmuo gali veikti tarsi instrumentas ir mažais netiesioginiais savo poelgiais daryti įtaką sprendimų priėmimui ar bendram problemų suvokimui. Tai tampa įmanoma, nes technologijos išplečia žmonių veikimo lauką, pakeisdamos laiko ir erdvės suvokimą. Individai gali veikti nebūdami specifinėje vietoje ir yra įgalinami žymiai didesnėje veikimo sferoje, kuri be šių medijų galimybių negalėtų būti suvokiama.

Priimant tokį medijų raidos efektą žmogui darbe bus siekiama išsiaiškinti, kas tokiu atveju vyksta su atsakomybe už veiksmą, ar jos suvokimas taip pat kinta. Šio darbo teoriniu pagrindu taps H. L. A. Hart, Karl Jaspers, Hannah Arendt bei Hans Jonas teorijos apie atsakomybę bei jų suvokimą. Iš visų šių teorijų bus stengiamasi inkorporuoti svarbiausius atsakomybės suvokimo aspektus ir tokiu būdu praplėsti atsakomybės sampratą.

Šio darbo tikslas yra išsiaiškinti, ar medijoms tampant asmenų pojūčių ir veiksmų bei išgyvenimų tarpininkėmis atsakomybė taip pat yra išskaidoma ir jos negalime priskirti konkretiems asmenims? Ar įmanoma išlikti moraliai atsakingam, kai realybė tampa virtualia, o veiksmas – simuliuojamas?

Šis klausimas bus nagrinėjamas remiantis H. L. A. Hart filosofija, kurioje atsakomybė suprantama kaip tiesiogiai veikianti ir pasireiškianti tik per konkretų, tiesioginį veiksmą. Tačiau dėl tolimesnių veiksmo implikacijų ir šio Hart atsakomybės koncepcijos nepakankamumo atsakomybės funkcijai ir suvokimui bus pasitelkiami priešingai argumentuojantys autoriai. Remiantis Karlo Jasperso ir Hannos Arendt atsakomybės sampratomis, kurios yra siejamos su asmeniu ir jo intencija, bus siekiama parodyti, kad moralinė kaltė ir atsakomybė kyla iš vidinio gebėjimo mąstyti sąžinės ribose, o ne iš išorinių tarpininkų ar informacinių struktūrų ir todėl sugrąžina atsakomybę asmeniui, o ne tampa pasekme. Tai padeda suvokti, jog atsakomybė, nors ir netiesioginiame veiksmo, turi būti priskiriama asmeniui. Gebėjimas samprotauti ir žinoti savo atlikto veiksmo kilmę vėliau leidžia asmeniui suvokti ir to veiksmo implikacijas. Tokiu būdu asmuo vėl yra grąžinamas į refleksiją su savo sąžine, tad gali prisiimti atsakomybę. Galiausiai, pasitelkus Hans Jonas atsakomybės suvokimą, bus plečiama atsakomybės veikimo logika nūdienos technologinių ir politinių tendencijų kontekste, papildyta K. Jaspers ir H. Arendt atsakomybės sampratomis, kurių implikacijos bus matomos Hans Jonas teorijoje.

Pagrindinė ginamoji darbo tezė: nepaisant šiuolaikinių medijų kuriamo atstumo ir išsiplečiančios veiksmų erdvės, atsakomybė ir kaltė už atliktą veiksmą yra priskirtina asmeniui, kai jis geba mąstyti sąveikoje su savo sąžine, išlieka mąstantis individas ir suvokia savo veikimo pasekmes ateityje.

Darbo uždaviniai:

- Išsiaiškinti, kaip suvokiamos medijos ir prasiplečianti šiuolaikinio žmogaus veikimo zona.
- Suvokti atsakomybės ir veiksmo sąveiką.
- Ištirti skirtingas filosofines atsakomybės sampratas ir suprasti, kaip jos sąveikauja su šiuolaikinių medijų raidos dinamika.
- Išsiaiškinti, koks atsakomybės modelis turėtų būti taikomas šiandien.

1. Marshall McLuhan. Medijų veikimas šiandien

Marshall McLuhan buvo kanadietis anglų kalbos profesorius, tačiau pasaulyje jis geriau žinomas kaip dvidešimtojo amžiaus vidurio medijų teoretikas, savo išradingomis idėjomis pagrindęs, kaip asmenys žvelgia ir vertina medijas ir iš to kylančią kultūrą. Autorius medijas apibrėžia ne kaip komunikacijos priemonę, o kaip visuomenę ir žmogų keičiančias ir plečiančias galimybes. Mokslininko išsakytos idėjos tuo metu buvo pritrenkiančios, nes suvokti, jog asmuo gali išplėsti savo veikimo lauką į kitą dimensiją, kuri pati turi įtakos, savo veikimui ir formuoja pačio žmogaus įpročius bei elgseną, buvo neįprasta⁷. Nors autoriaus knyga „*Understanding Media: The Extensions of Man*“ išleista 1964 m., jo idėjos apie medijų išplėtimą gyvenimo erdvėse yra labai aktualios ir dabar. Nagrinėjant M. McLuhan teoriją atsakomybės klausimas tampa itin svarbus, nes plečiantis žmogaus veikimo erdvei kinta ir atsakomybės prisiėmimo bei priklausymo sąlygos. Tad siekiant suprasti, kaip technologiniame amžiuje keičiasi žmogaus atsakomybė ir veikimas, iš pradžių reikia suvokti Marshall McLuhan idėjas apie medijų veikimą.

1.1 Medijų samprata Marshall McLuhan teorijos rėmuose

Anot Marshall McLuhan, medijos kuria naują, savotišką žmogaus veikimą. Autoriaus filosofijoje medijos suvokiamos ne vien kaip informacijos sklaidos priemonės, bet ir kaip struktūros, kurios pačiu savo buvimu transformuoja pasaulį. Anot filosofo, toks medijų įsiterpimas į asmens gyvenimą tampa integralus pačiai žmogaus būčiai. Tokio medijų veikimo negalime atskirti nuo

⁷Marshall McLuhan, *Understanding Media: The Extensions of Man*, intro. Lewis H. Lapham (Cambridge, MA: MIT Press, 1994), ix.

įprasto žmogaus veikimo.⁸ M. McLuhan medijas gretina su techniškai praplėsti žmogų padedančiomis priemonėmis, pavyzdžiui, rašikliu, kuris tampa rankos pratęsimu, ar drabužiais, kurie yra tarsi odos pratęsimas. Autoriui visa tai simbolizuoja žmogaus veikimo tąsą per netiesioginį kūno išplėtimą⁹. Medijų skatinami pokyčiai keičia ir formuoja aplink supančią visuomenę, todėl įgauna dar didesnę svarbą individo gyvenime ir iš esmės jį taip pat formuoja. Svarbu suvokti, kad net ir pačios medijos gali būti naujos socialinės interakcijos kūrėjomis (pvz: socialiniai tinklai, skaitmeninio bendravimo platformos kaip „facetime“) bei kurti naujas gyvenimo būdo taisykles. Toks integralus medijų suvokimas yra kertinis giliau nagrinėjant šią temą.

Priimant, jog pačios medijos yra žmogaus dalis, kas vėliau bus plačiau aptarta kituose skyriuose, taip pat svarbu suvokti, jog jos gali būti skirstomos į šaltąsias bei karštąsias. Tačiau toks medijų diferencijavimas skirtas pagilinti suvokimui, jog medijos formuoja asmens veiksmus, nuo savo pobūdžio. Toks skirstymas kyla iš individo poreikio įsitraukti į jas ir žinutės perteikimo. Karštomis medijomis gali būti vadinamos tokios, kurios tiesiogiai perteikia žinutę, be svarstymo ar didelio žmogaus įsitraukimo. Jos daug būna užpildytos informacija - tiek vizualine, tiek tekstine - ir nereikalauja daug asmens vaizduotės. Puikūs to pavyzdžiai būtų naujienlaiškiai ar tradicinės žinios, kuriose gausu informacijos ir, išskyrus pasidalijimą ir suvokimą, nereikalauja papildomo akto iš žmogaus. Šaltosios medijos yra tokios, kuriose yra palikta minties spragų, jos reikalauja individo didesnio įsitraukimo ir papildymo, joms labiau reikia vaizduotės, nes pastarosios nėra pilnos, pavyzdžiui, skambučiai telefonu. Šaltosios medijos reikalauja daugiau individo pastangų jas suvokti ir retransliuoti. Tačiau abi šios medijų formos yra kuriančios naujas socialines interakcijas ir vienodai svarbios kuriant autoriaus vadinamą „globalų kaimą“ (angl. „global village“), kuris apima dabartinę technologinę amžių ir skatina asmenis veikti per nuotolį. Todėl suvokus autoriaus perspektyvą į medijas atsiranda visai nauja dimensija, apimanti atsakomybės sferą. Kad pavyktų tai geriau suprasti, reikia įsigilinti į veiksmo pokytį medijų sferoje.

Autorius pabrėžia, jog negebėjimas naudotis medijomis ir tinkamai suvokti jų poveikį kelia grėsmę individo savęs supratimui. M. McLuhan pripažįsta, jog medijos gali būti apgaulingos, tačiau ne tiek pačios savaime, bet dėl žmonių nemokėjimo jomis naudotis. Visuomenė yra įpratusi žengti į priekį, naudodama inovacijas, tačiau savimonė, kokias pasekmes tai turi ir kaip asmuo geba jomis

⁸ Bobbitt, David. 2011. “Teaching McLuhan: Understanding *Understanding Media*.” *Enculturation: A Journal of Rhetoric, Writing, and Culture*. December 30, 2011. Prieiga per internetą: <http://enculturation.net/teaching-mcluhan> [žiūrėta 2026-01-11].

⁹ Qiang Li, „Research on McLuhan’s Media Theory,” *Communications in Humanities Research* 44 (2024): 87–92.

naudotis, visuomet ateina pavėluotai, ko pasekoje turi ir neigiamų implikacijų¹⁰. Žvelgiant iš istorinės perspektyvos technologijos visuomet atnešdavo naujų problemų, kurios nebuvo apmąstytos ar inkorporuotos individų sąmonėje, todėl pačios lemdavo tam tikrą destruktijos lygį. Labai svarbu yra suvokti, jog keičiantis laikams medijų svarba tik didėja, todėl suvokimas, kaip jos veikia ir kokią daro įtaką žmogaus vidiniam pasauliui, yra kaip niekad svarbus.

1.2 Medijų įtaka laiko ir erdvės suvokimui

M. McLuhan akcentuoja, kad medijos yra žmogaus gebėjimų išplėtimas, kuris ne tik leidžia daugiau išmokti ir suprasti, bet ir pertvarko mūsų suvokimą apie socialinę erdvę ir galios santykius. Medijos įgalino asmenį žymiau daugiau veikti ir pagreitino jo veiksmus. Tokį galios pojūtį galime jausti tiek kultūroje, tiek ir asmeniniame gyvenime. Tačiau tai ne tik pagreitino santykių vystymąsi, įvairių socialinių grupių įtraukimą į visuomeninį gyvenimą, bet, anot autoriaus, paspartino ir individų sąmoningumą, atsakomybės jausmą¹¹. Nors spaudos atsiradimo technologinis proveržis buvo itin svarbus, jis padėjo šviesti visuomenę, tačiau tuo pačiu metu ir ją sustingdė, nes iš esmės transliavo tas pačias idėjas nekurdamas jų papildymo, nesiūlė atviros interpretacijos. Tam tikra prasme įsivyravo linijinis mąstymas ir struktūra¹² (būdinga karštosioms medijoms), kurie nors darė įtaką individo gyvenimui, tiesiogiai jo paties nekeitė. Tačiau būtent naujųjų medijų ir technologijų amžius fragmentavo šią struktūrą ją keisdamas, vis labiau įtraukdamas asmenį į tiesioginį procesą, kuriame jis tampa labiau įgalintas. Toks procesas ne tik išplėtė žmogaus veikimą, bet ir pakeitė jo samprotavimą ištraukdamas jį iš linijinio mąstymo formos. M. McLuhan medijos tampa asmens tąsa, kuri keičia atstumą tarp individo ir įvykio ar informacijos. Modernios technologijos keičia žmogaus santykį į laiką ir erdvę, tiek telefonas, televizorius ar netgi šviesa iš esmės pakeičia mūsų funkcionavimą ir laiko bei erdvės supratimą. Asmenys gali reguliuoti ir patys nuspręsti, kuo domėtis, koku metu pratęsti pokalbį ar koku metu rašyti, nes turi galimybę dirbti esant elektros apšvietimui.¹³ Visos šios techninės galimybės įgalina asmenį lengviau valdyti savo gyvenimo būdą ir todėl pagreitina jo gyvenimo ritmą, tokiu būdu iškreipdamos laiko suvokimą. Tai taip pat daro įtaką individo erdvės ir atstumo suvokimui, nes tai irgi tampa reguliuojama be didelių pastangų, asmuo gali būti nutolęs nuo pasaulinių įvykių, tačiau vis tiek juose dalyvauti virtualiai. M. McLuhan teigia, jog pats medijos turinys yra antraeilis, nes pati jos esatis yra prasminga savaime. Jos tempas, modelis pats savaime daro įtaką individo veikimui. Viena žymiausių filosofo frazių „Medium is the message”

¹⁰ Marshall McLuhan, *Understanding Media: The Extensions of Man*, intro. Lewis H. Lapham (Cambridge, MA: MIT Press, 1994), 62.

¹¹ Ten pat, 5.

¹² Ten pat, 6.

¹³ Ten pat, 9.

(liet. „Medijos ir yra žinutė”) parodo, kad anapus informacijos medijose, svarbiau pats metodas, kuris nurodo, kaip asmuo gali žiūrėti ir veikti santykiuose su erdve. Todėl tai kaip niekad aktualizuoja atsakomybės klausimą, kadangi keičiantis erdvei, laikui ir atstumui formuojasi ne tik papildoma atsakomybė žmogui, bet ir iš esmės jis tampa vis labiau įgalintas veikti arba neveikti, nes jis pats vis labiau valdo aplinkybes.

M. McLuhan pastebi šį pokytį, tačiau, jo požiūriu, greitas informacijos srautas gali sustingdyti žmogų ir įvesti jį į tam tikrą nejautrą bei emocinį sąstingį. Suprantant, kaip veikia medijos ir jog jos yra asmens tąsa, galima tai suvaldyti, netaikant senų procesų, o priimant bei didinant individo sąmoningumą. Tad M. McLuhan svarbu, jog asmens išplėtimas technologijose būtų suvoktas kaip keičiantis patį gyvenimą bei tokiu atveju galintis pakeisti ir individo vidinį pasaulį bei pasaulėjautą.

M. McLuhan pastebi svarbų aspektą, jog pačios medijos yra veikiamos savo tempo ir pastoviai persikuria, taip dar labiau skatindamos socialinius pokyčius visuomenėje. Autoriui svarbu atskleisti, kad technologinė raida išplečia ir kiekvienos senesnės medijos veikimą ir keičia jos kontekstą¹⁴. Tokie technologiniai išradimai kaip lėktuvai, pakeitė traukinius ir taip dar labiau sumažino atstumą tarp asmenų bei pakartotinai panaudojo keliavimo idėją transformavus ją taip, jog pasaulis asmeniui tapo dar mažesnis¹⁵. Toks iliustratyvus pavyzdys padeda suvokti, jog medijų būdu taip pat yra keičiamas pasaulio pažinimas bei praplečiamas senųjų medijų naudojimas, pavyzdžiui, laikraščius keičia informacinės laidos ar naujienos, atkeliaujančios iš socialinių medijų. Tai keičia erdvės ir atstumo sampratą taip, jog asmuo tampa vis labiau įgalintas reaguoti ir veikti. Tačiau atsakomybė už asmens poelgius išlieka individo savo paties sprendimo ir sąžinės lygmenyje. Medijos gali pakeisti asmens veiksnumą arba daryti įtaką, kaip individas supranta teisingumo ar neteisingumo sąvokas, kadangi, anot M. McLuhan, medijos keičia tiek individo santykį su aplinka, tiek ir su pačiu savimi. Jos daro įtaką tiek asmens jausmams, tiek ir jų interpretavimui¹⁶. Pats medijų vertinimas, turi kilti iš jų suvokimo kaip tokių, o ne tik turinio analizės. ¹⁷ Tai pagrindžia mintį, jog svarbu toliau tyrinėti asmens išsiplėtusias galimybes ne tik fizinio veiksmo plotmėje, bet ir moralinėje sferoje.

Realioji tikrovė medijų pagalba yra perkuriama ir suvokiama kaip egzistuojanti, nors jau yra simuliuota. Toks simuliuotas realybės matymas kinta nes yra konstruojamas net ir be žmogaus veiksmo. Tai buvo labai svarbus aspektas ir M. McLuhan knygos „Understanding media: The extensions of man” (liet. k. „Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai”) išleidimo kontekste. Tačiau

¹⁴ Ten pat, 13 - 7.

¹⁵ Ten pat, 9- 19.

¹⁶ Ten pat, 21.

¹⁷ Ten pat 20.

žvelgiant į technologijų raidą dabartiniais laikais, kai nėra apsiribojama vien televizija ar radiju, tai tampa dar aktualiau. Naujos platformos ir vaizdinės informacijos pateikimo priemonės puikiai parodo, kaip šių dienų medijų panauda formuoja pačią visuomenę. Puikus to pavyzdys socialinės medijos¹⁸, dirbtinio intelekto (DI) panaudojimas vizualinėse reklamose ir jos itin didelis populiarumas tarp vartotojų, kai yra manoma, jog tai yra žmogiškas turinys¹⁹, taip pat DI renkama informacija moksliniams tyrimams ar netgi dirbtinio intelekto panauda valstybiniuose tyrimuose siekiant įteisinti tam tikrą politiką²⁰. Visi šie pavyzdžiai dar labiau sustiprina M. McLuhan originalias idėjas apie medijų plėtros įtaką žmogaus veiksmingumui ir gyvenimui, kadangi šiandien visa tai jau tapo integralia asmens gyvenimo dalimi. Žmonės gyvena jau simuliuotoje realybėje. O tai, kad medijų naudojimas tampa kasdienine natūralia praktika, jau implikuoja, kad atsakomybės ir žmogaus santykis taip pat turėtų kisti.

Esant technologijų gausai, stiprėja ir jų poveikis asmens nervų sistemai ir tokiu būdu individas tampa bene sustingęs ir priklausomas nuo jų, negali sklandžiai mąstyti, o tai neišvengiamai daro įtaką jo gebėjimui veikti. Autorius tokią būseną lygina su Narcizo mitu, kurio tikrasis vardo vertinys iš graikų kalbos „narcosis“ galėtų būti verčiamas kaip narkozė, sąstingis. Narcizas pamatęs savo atspindį vandenyje nepamilsta savęs, o veikiau sustingsta pamatęs savo pratęsimą ir tampa atskirtas nuo jį supančios aplinkos²¹. Tai autorius lygina su medijomis, asmuo tampa paveiktas pats savęs per medijas, kuomet ką nors pamatęs ar išgirdęs individas gali tapti neveiksnus, tarsi šoko būsenoje. Tai galima lengviau suvokti, kai yra taikomas labai stiprus jutiminis stimulus vienai vietai, prisidedantis prie to, jog mes pradedame nebejausti kitos, pavyzdžiui, didelis garsas ir ryškus vaizdas gali pranokti skausmo pojūtį ir visa nervų sistema saugodamasi nuo papildomos stimuliacijos kuriam laikui sustingsta²². Itin svarbu suprasti, kad net dėl tokio sustingimo ir žmogaus negebėjimo veikti, moraliniai neveiksnumo padariniai nedingsta ir turi būti taip pat svarstomi. Pasirinkimas ignoruoti informaciją dėl jos pateikimo būdo gali daryti įtaką ir asmens atsakomybės bei kaltės už neveiksnumą ar veiksnumą jausmui. Kai asmuo pasirenka neveikti, tai net ir buvimas nesąmoningu jau yra jo pasirinkimas, kuris turi moralinę reikšmę, todėl yra svarbu suvokti medijų kaip tšos vaidmenį. Tai

¹⁸ Elena-Iulia Varga, „The Importance of Social Media,” *Annals - Economy Series*, Constantin Brâncuși University, Faculty of Economics 6 (2018): 80–91. Prieiga per internetą: https://www.utgjiu.ro/revista/ec/pdf/2018-06/10_Varga.pdf [žiūrėta 2026-01-11].

¹⁹ Exner, Yannick and Hartmann, Jochen and Netzer, Oded and Zhang, Shunyu and Ding, Ziqian, AI in Disguise - Quasi-Experimental Analysis of a Large-Scale Deployment of AI-Generated Display Ads (January 14, 2025). Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5096969> [žiūrėta 2026-01-11].

²⁰ „Deloitte caught using fabricated, AI-generated research in million-dollar report for Canadian government,” *Fortune*, 25 November 2025. Prieiga per internetą: <https://fortune.com/2025/11/25/deloitte-caught-fabricated-ai-generated-research-million-dollar-report-canada-government/> [žiūrėta 2026-01-11].

²¹ Marshall McLuhan, *Understanding Media: The Extensions of Man*, intro. Lewis H. Lapham (Cambridge, MA: MIT Press, 1994), 41.

²² Ten pat, 44.

tampa pavojinga tuomet, kai žmogus nustoja reflektuoti savo poelgius, o jų formavimasis ima vykti atvirkštine kryptimi – nebe iš asmens vidinių nuostatų, bet veikiant išoriniams, į individą nukreiptiems veiksniams. Tokiu būdu yra atsikratoma autonomijos ir sprendimų priėmimo kaip tokių, yra atsikratoma atsakomybės. Autorius sako: „Elektros eroje, mes nešiojame žmoniją kaip savo odą” (angl. „In the electric age we wear all mankind as our skin”),²³ kas gražiai atskleidžia filosofo mintį, jog pakitęs atstumas dėl medijų ir per didelę stimuliaciją gali pavergti žmogų ir tokiu būdu keisti jo elgseną ir mąstymą.

Tad matome, kad M. McLuhan medijų teorija ne tik paaiškina, jog su technologiniu pokyčiu pasikeitė ir žmogaus veikimo erdvė ir laikas, bet ir parodė, jog nekreipiant į tai dėmesio padariniai gali būti destruktivūs žmogaus vidiniam pasauliui ir paties savęs suvokimui. Tačiau klausimas dėl asmens atsakomybės vis dar lieka neatsakytas, kadangi turint omenyje medijų praplėstą žmogaus veiksmo erdvę, daroma įtaką mąstymui ir pasikeitusi asmens pasaulio supratimą bei operavimą jame, atsakomybė vis dar gali būti suvokiama dvejopai. Nors veiksmas ir prasiplečia, jis nėra tiesioginis, dažnai nėra intencionalus - ar esant tokioms aplinkybėms išties galima laikyti individą atsakingu? Siekiant suvokti, kokios implikacijos atsakomybės klausimu vyrauja šiandien, svarbu išanalizuoti skirtingas teorines pozicijas ir pamėginti suprasti, kaip medijų pasaulyje galima likti atsakingu asmeniui.

2. H. L. A. Hart atsakomybės teorija

H. L. A. Hart yra vienas žymiausių XX amžiaus filosofų, labiausiai išgarsėjęs savo indėliu į teisės filosofiją, ypač veikalu *The Concept of Law* (liet. k. *Teisės sąvoka*). Jo filosofijoje taip pat reikšmingą vietą užima moralės klausimai, o pats Hart laikomas teisės pozityvizmo atstovu, pabrėžusiu moralės vaidmenį teisėje. Anot autoriaus, moralė iš tiesų nėra geriausias rodiklis siekiant teisingumo, kadangi ji gali būti priskiriama pagal valdančiųjų pažiūras. Be to, kalbant apie atsakomybę, reikia gerai įvertinti, kada asmuo iš tiesų gali būti atsakingas²⁴. Nors H. L. A. Hart kalba apie su morale susietą atsakomybę, jam pastaroji labiau susijusi su asmens tiesioginiu veikimu. Filosofui svarbu parodyti, jog asmuo turi atsakyti už savo veiksmus tuomet, kai yra tiesiogiai laikomas atsakingu²⁵. Nagrinėjant filosofo darbus galima pastebėti, jog jam atsakomybė yra moralės dalis. H. L. A. Hart manymu, atsakomybė yra integrali teisės dalis, nes ji yra neatskiriama nuo kaltės.

²³ Ten pat, 47p.

²⁴ John M. Finnis, H.L.A. Hart: A Twentieth-Century Oxford Political Philosopher, 54 Am. J. Juris. 161 (2009). Prieiga per internetą: https://scholarship.law.nd.edu/law_faculty_scholarship/864 [žiūrėta 2026-01-11].

²⁵ Gardner, J. (2008) 'Hart and Feinberg on Responsibility', in M. Kramer, C. Grant, B. Colburn and A. Hatzistavrou (eds), *The Legacy of H.L.A. Hart*. Oxford: Oxford University Press

Įstatymai ir yra grindžiami kaltės skirstymu, teisėtumo suvokimu, o todėl ir moraliniu atsakomybės skirstymu.

Remiantis tuo, filosofas atsakomybę svarsto kaip tiesioginį aktą, fiziškai įvykdytą asmens ir vertinamą pagal atlikto akto intenciją. Asmuo turi turėti tiesiogines fizines ir psichologines galimybes veikti kitaip. Todėl, anot H. L. A. Hart, atsakomybė yra kildinama iš asmens veiksmo ir jo kontrolės galimybių. Tačiau, kad tai būtų galima suvokti, reikia išsiaiškinti, kaip filosofas supranta tokį atsakomybės veikimą.

2.1 H. L. A. Hart atsakomybės tipai

H. L. A. Hart atsakomybę suvokia ir skirsto į tris tipus, kurie bus aptarti ir paaiškinti šiame skyriuje. Svarbu pažymėti, kad kiekvienas iš atsakomybės tipų yra suvokiamas ir analizuojamas pagal jam reikalingas sąlygas, kurias filosofui nekelia abejonių.

Pirmasis atsakomybės tipas gali būti vadinamas pamatine atsakomybe (angl. „basic responsibility”). Jos pagrindas slypi aiškioje individo motyvacijoje. Būtent šis atsakomybės tipas remiasi asmens fiziniais ir psichologiniais gebėjimais atsakyti už savo veiksmus. Tai grindžiama nusistovėjusiu pagrindu, kad asmuo yra racionalus, ir pagal tai gali priimti sprendimus. Tai duoda pretekstą galvoti, kad asmuo geba kontroliuoti savo emocijas, mąstyti skaidriai ir yra protiškai pakaltinamas²⁶. Jis sugeba atsakyti už savo veiksmus, paaiškinti savo motyvaciją ir yra suinteresuotas juos atlikti dėl momento X (čia turima omeny, jog asmuo yra skatinamas nebūtinai gerų interesų, jog atliktų kažkokį veiksmą, bet jis gali paaiškinti, kodėl jis to siekė). Tokia atsakomybė negali būti perduodama ar medijuojama, ji priklauso veiksmą atlikusiam asmeniui²⁷.

Kitas autoriaus išskiriamas tipas, grindžiamas aiškiais veiksmo ir atoveiksmio konceptais, yra priežastinė atsakomybė (angl. „Consequential Responsibility and Liability”). Tokia atsakomybė kildinama iš asmens veiksmo, pažeidusio nusistovėjusią normą, ir tenka tam asmeniui, kuris atliko pažeidimą. Ji geriausiai suvokiama pagal kaltės priskyrimą: jei galima priskirti pažeidimą atlikusiam asmeniui kalte²⁸, galima jį laikyti už tai atsakingu. Skirtingai nei įprastai suprantama atsakomybė, priežastinė atsakomybė visuomet turi aiškias pasekmes, vadinasi, jei yra sulaužoma norma X, tuomet individo laukia pasekmė Y.

²⁶ Ten pat.

²⁷ Ten pat.

²⁸ Ten pat.

Tačiau H. L. A. Hart pripažįsta, jog tam tikros institucijos turi atskirą, kurią galime suprasti kaip pozicinę atsakomybę (angl. „Role responsibility”), ir ši vadovaujasi ne tik individo įprasta bei priešastine atsakomybe, bet yra kildinama iš jo atstovaujamos pozicijos, kurią jam suteikia galia veikti²⁹. Ji yra grįsta turima valdžia ir galia bei, skirtingai nei įprastos atsakomybės atveju, yra skirstoma tiems, kas turi atstovaujamąjį principą ir tampa autoritetu. Šios atsakomybės turėtojai yra valstybės tarnautojai, kurie turi didesnę nei savo veiksmai atsakomybę, nes įgaudami galią jie taip pat prisiima ir atsakomybę. Šioje vietoje filosofas brėžia aiškia ribą, jog svarbu ne tik atlikto ar neatlikto veiksmo pasekmės, bet ir intencija, ar buvo išvis bandoma kažką daryti siekiant pakeisti situaciją. Geru pavyzdžiu galėtų būti parlamento balsavimo pavyzdys. Kai parlamento nariai susirenka balsuoti už įstatymo pataisą, nėra svarbu vien tai, ar jie balsavo už arba prieš, bet svarbu ir tai, ar parlamento narys balsuodamas atstovavo savo rinkėjų nuomonę ir viešąjį interesą.

Nors filosofas ir samprotauja apie atsakomybės tipų skirtumus, jam svarbu, jog asmenys suvoktų, kad veiksmai turi vienokias ar kitokias pasekmes ir todėl, jog atlikdami veiksmą, jie yra atsakingi už jį ir už tai, kas daroma pasaulyje. Tai įgyvendinti padeda kaltės priskyrimas. Kaltės priskyrimas teisinėje sistemoje reiškia bausmę už atliktą veiksmą, bet pastaroji yra skiriama ir tuomet, kai tai nėra vien teisės aktas. Kaltė padeda identifikuoti asmenį, o tuomet ir laikyti jį atskaitingu ir atsakingu, todėl filosofui atsakomybė ir kaltė yra visada susijusios.

Suvokiant visus atsakomybės tipus ir kaltės priskyrimo svarbą, suprantama, kodėl H. L. A. Hart mano, kad atsakomybė kyla iš tiesioginio asmens veiksmo ar neveiksmo, nes yra aiškus kaltės subjektas ir aiškus priežastingumo ryšys, išlaikant reikalingas asmeniui kaltinti sąlygas (racionalumas, motyvacija veikti, sąmoningumas atliekant veiksmą). Visgi, kai šis ryšys yra pažeidžiamas ir nebegalima jo atkurti, nėra aišku, ar laikyti asmenį atsakingu, nes kaltė gali būti išskaidoma, tuomet nebėra įmanomas aiškus kaltės priskyrimas.

2.2 H. L. A. Hart atsakomybės iššūkiai medijų amžiuje

Nors H. L. A. Hart į asmenį žvelgia kaip į pakaltinamą tiek fiziškai, tiek psichiškai, labai svarbu suvokti jo veiksmo intencionalumą. Būtent šis veiksnys medijų amžiuje tampa problemiškas. Jei individas negali tiesiogiai atlikti akto ir intencija nebėra vien jo valioje, ar jis tampa nebeatsakingas? Medijos keičia žmogaus kasdienį veikimą, suteikdamos jam daugiau galios įgyvendinti veiksmus ir tapti jų tarpininku nesiejant jo su tiesiogine intencija. Geras to pavyzdys būtų sukurtos melagienos

²⁹ Cane, Peter. "Role Responsibility." *The Journal of Ethics* 20, no. 1/3 (September 2016): 279–98. doi:10.1007/s10892-016-9235-8

socialiniuose tinkluose. Jei asmuo dalijasi jomis ar jas toliau skleidžia nepatikrindamas informacijos, jis vis tiek tampa atsakingas už tą turinį, nepaisant to, kad jo intencija nebuvo skleisti neteisingos informacijos³⁰. Jo atsakomybė per skleidimo aktą, nors ir tiesiogiai ne jo sukurtą, nedingsta. Būtent ši pasikeitusi galios dinamika, kai asmuo jos įgauna vis daugiau, kuria naują veiksmo ir atoveiksmio dinamiką. Nors pats H. L. A. Hart kalbėjo apie asmenų, dirbančių institucijose, kurios atstovauja kitus bendrapiliečius, atsakomybės svarbą, tačiau M. McLuhanas atskleidžia, kad egzistuoja nauja - skaitmeninė asmens rolė. Kuri taip pat veikia tiek individą, tiek bendruomenę. Tokia nauja skaitmeninio asmens rolė dėl išplėtos asmens veiksmo zonos yra ne mažiau svarbi. M. McLuhan teigia, jog medijos gali išaldyti žmogaus reakciją, taip pat parodo, kad psichologinė būseną dėl medijų gali kisti, tačiau tai nesumažina asmens atsakomybės dėl išplėtos veiksmo apimtys. Tad visos šios aplinkybės skatina tikslinti ir plėsti H. L. A. Hart atsakomybės sampratą ir ieškoti būdų, kaip galima suvokti atsakomybę tokiomis sąlygomis, kai svarbi ne tik intencija, psichologinė būseną ar aiškios fizinės galimybės veikti, bet ir suteikiama asmeniui galia ir neiaški kaltės priskyrimo sistema tampa veikianti nūdienoje. Todėl siekiant išsiaiškinti, kokios atsakomybės reikia šiandien, svarbu žvelgti į ją giliau, nes H. L. A. Hart atsakomybės samprata nepakankama ir ribojasi tik su tiesioginiu, linijiniu aktu. Todėl reikia pasitelkti kitų filosofų teorijas, leidžiančias įvertinti, kokia atsakomybė gali būti ir kokios jos reikia šiandien.

3. Karl Jaspers kaltės samprata

K. Jaspers sukretė žiaurumai vykę Antrojo pasaulinio karo metu ir ypač vokiečių tautos abejingumas jiems. Kaip asmuo, kuris pasiliko Vokietijoje ir nepabėgo visų šių karo nusikaltimų akivaizdoje, jis kėlė klausimą, kaip galima asmeniui išlikti moraliniu subjektu tautoje, kuri vykdo karo nusikaltimus. K. Jaspers kvietė ir savo studentus mąstyti individualiai ir įprasmino tiesos svarbą, teigdamas, jog būtent universitete tiesa neturi tapti ideologijos verge³². K. Jaspers įtvirtina atsakomybės sampratą per atvirą ir tiesioginę komunikaciją bei pripažinimą. Atsižvelgiant į tai, kad individai turi nesislapstyti už ideologijos ir stengtis suvokti ir suprasti vienas kito veiksmus, tik taip bus galima priimti ir priimti skiriamą atsakomybę, taip gims ir tiesa³³. Tai tampa itin svarbu technologiniame amžiuje, kuomet medijos dažnai yra veiksnys, įgalinantis slėptis nuo atsakomybės

³⁰ "Factbox: 'Fake News' laws around the world," *Reuters*, 2 April 2019. Prieiga per internetą: <https://www.reuters.com/article/world/factbox-fake-news-laws-around-the-world-idUSKCN1RE0XH/> [žiūrėta 2026-01-11].

³¹ Bradshaw, Samantha, Gabrielle Lim, and Monzima Haque. "The Global Spread of Misinformation Laws." *INTERNATIONAL JOURNAL OF COMMUNICATION* 19 (2025): 2424-2446.

³² Karl Jaspers, *The Question of German Guilt*, trans. E. B. Ashton (New York: Fordham University Press, 2000. vii–xxii.

³³ Ten pat, 1 - 19.

arba jos išvengti, nes sunku atsekti tiesioginį kaltininką. Asmenys tampa visur dalyvaujantys, tačiau nebūtinai dėl to jaučiasi kaip bendruomenė, o dažnai poliarizuojantys požiūriai atskleisti medijų pagalba netgi supriešina atskiras bendruomenės dalis. Tačiau turint omeny K. Jaspers įžvalgą, galima pagilinti atsakomybės suvokimą per kaltės pripažinimą. Jis buvo orientuotas suvokti atsakomybę taip, kad būtų galima toliau veikti moraliai visuomenėje. Todėl kaltės prisiėmimas, anot autoriaus, ir tampa galimas, kai veikiama tiesos erdvėje (t.y. nuoširdžiam tarpusavio suvokimo santykių vienas su kitu ir pačiu savimi)³⁴.

Karl Jaspers apmąsto kaltės ir atsakomybės santykį, nes kai kaltė nėra identifikuojama aiškiai ir nedviprasmiškai, ji tampa niekieno, todėl moraliai visi išvengia atsakomybės³⁵. Filosofo kaltės suvokimas buvo veikiamas karo sukeltų egzistencinių klausimų, kuriais jis norėjo grąžinti vokiečių tautą į moralų veikimą. Tačiau K. Jaspers mintys aktualios ir dabar, nes siekiant suvokti atsakomybę, kaltė yra sunkiai atskiriama jos dalis ir nūdienoje turėtų būti motyvuota taip pat į moralinio veikimo išlikimą ir ateitį, nes naujajame amžiuje yra susiduriama su kaltės nesuvokimo ir todėl atsakomybės neprisirišimo pasekmėmis.

K. Jaspers išskiria keturis kaltės tipus (baudžiamąją, moralinę, politinę bei metafizinę), kurie padeda suvokti, kokia tai yra kaltė ir kaip ją galima taikyti veiksams. Vis dėlto šiandien didžiausią įtaką turi politinė bei metafizinė kaltės sampratos, kurios orientuojasi į bendruomenės veikimą. Jos nors ir veikia kiekvienam žmogui individualiai yra jungiamos bendrojo gėrio orientyro. Siekiant medijų amžiuje suvokti kaltę, būtina perprasti kaltės sampratų įvairovę. Nes mąstant apie technologinį pokytį, kai kaltė yra ignoruojama, arba nebėra tiesiogiai priskiriama, pasimeta ir atsakomybė. Tačiau K. Jaspers siūlymas priskirti atsakomybę remiantis kaltės samprata yra itin svarbus siekiant suvokti šiuolaikinio asmens ir jo praplėsto veiksmo kaltę bei kaltės veikimą atityje. K. Jaspers išskirti skirtingi kaltės tipai įgalina individą prisiimti atsakomybę ne kaip abstraktų jausminį pradą, o kaip etinę ir universalią nuostatą. Filosofas atsakomybės veikimą grindžia kiekvieno žmogaus įsitraukimo laipsniu, tai reiškia, jog ji jam veiktų pagal kiekvieno individo įsitraukimo bei (ne)veikimo aktuose lygį. Anot K. Jaspers, negali būti tokio dalyko kaip tautos ar žmonių kaltė, nes tuomet jos yra išvengiama³⁶. Ji turi būti prisiimama ir suvokiama individualiai, bet funkcionuoti ir kolektyvuose. Tad svarbu suvokti filosofo išskirtus kaltės tipus, kad būtų galima įvertinti, kokia kaltė gali veikti šiandien.

³⁴ Karl Jaspers, *The Question of German Guilt*, trans. E. B. Ashton (New York: Fordham University Press, 2000. 1– 20.

³⁵ Ten pat 27.

³⁶ Ten pat, 34 - 37.

3.1 K. Jaspers kaltės tipai

Du kaltės tipai, kuriuose K. Jaspers analizavo bendruomenės veikimą, yra politinė ir metafizinė kaltės. Jos abi turėjo savo pradus, kurie bus analizuojami skyriuje, tačiau abi jos kalba apie kolektyvinę kalte, todėl jų svarba medijų amžiuje yra tai, kad abi šios kaltės ieško bendrumo. Šios kaltės nors ir veikia asmenį atskirai, tačiau abu tipai siekia paaiškinti bendrojo gėrio svarbą bendruomenei. Jos abi yra orientuotos į moralinių vertybių išlaikymą ir moralios bendruomenės viziją. Šiais laikais tai yra svarbu, nes greitas visuomenės tempas skaldo bendruomeniškumą, net jei asmenys tampa kaip niekad vienas kitam pasiekiami ir sujungti per modernias technologijas ir pastovų informavimą. Būtent dėl nujautrėjimo informacijos sklaidos greičiui ir pasiekiamumui, individai atsiskiria ir nebemato savęs bendruomenėje, valstybiniu ar bendrai žmonijos mastu. Todėl svarbu ieškoti bendro kaltės pagrindo, orientuoto ir į išliekančią atsakomybę.

Politinės kaltės (angl. „political guilt”) tipas yra priskiriamas valstybės piliečiams, kurie nors ir tiesioginiai neprisideda prie valstybės vykdomų veiksmų, tačiau yra kalti už valstybės vykdomą politiką ar veiksmą kaip jai priklausantys piliečiai. Tai yra kaltė, kuri leidžia duoti pagrindą pilietinei atsakomybei, kuri yra neišvengiama, nes asmenys yra atsakingi už tai, kaip jie leidžia (šioje vietoje svarbu paminėti, jog leidimas veikti yra veiksmas) juos valdyti³⁷. Nors autorius sako, jog kai visi kalti, niekas nėra kaltas, čia išskirti reikėtų piliečio kalte, kaip aiškiai už savo valstybės veiksmus pasireiškiančią. Aptardamas šį kaltės tipą autorius pabrėžia, jog net ir nesutinkant, bet to neišreiškiant ir nieko nedarant, yra neišvengiama politinės kaltės³⁸. Būtent ši politinė kaltė labiausiai atskleidžia dabartinės asmens atsakomybės sampratą, nes netiesioginių veiksmų pasekmės dėl savo valstybėje vykstančių ar įgyvendinamų procesų mes vis tiek nešame. Nepaisant to, jog tie procesai žmonėms gali atrodyti nutolę ir veikti per juos netiesiogiai, jie vis tiek yra kalti dėl tų veiksmų pasekmių, kaip valstybės piliečiai, todėl ir yra atsakingi už juos. Tačiau būtent šioje kaltės kategorijoje, skirtingai nei baudžiamojoje, bausmę bei faktinę moralinę žalą turi skirstyti ne konkrečios institucijos, o visuomenė. Tik ją prisiėmę piliečiai galės bendrai su ja susidoroti, nes ji gali turėti skaudžių pasekmių visai valstybei.

Kitas kaltės tipas yra metafizinė kaltė (angl. „metaphysical guilt”). Ši kaltė irgi siejama su bendruomenės atsakomybe, tačiau ne kaip piliečio, o kaip žmogaus. K. Jaspers tiki, jog tarp individų egzistuoja bendruomeniškas solidarumas - žmogiškumas vienas kitam, todėl individas tampa atsakingas už viską, kas vyksta pasaulyje žmogiškuoju mastu. Jis veikia visomis aplinkybėmis ir

³⁷ Ten pat, 40 - 42.

³⁸ Ten pat, 41 - 42.

kildinamas iš žmogaus sielos. Tačiau šis kaltės tipas yra apibūdinamas kaip labiausiai kontroversiškas, nes nors autorius jį grindžia žmogaus siekiu užtikrinti visų bendrą gerovę, tokią kaltę įrodyti yra labai sudėtinga. Autorius mano, kad ši kaltė didžiausia, kadangi, jei asmuo žino apie kitų kančią ir nieko dėl to nedaro, nesistengia, kad pašalintų neteisybę ar su ja kovotų, tuomet jis yra kaltas. Ši kaltė, K. Jaspers manymu, nėra nei teisinė, nei moralinė, o kylanti iš žmogaus ontologijos, nes jis bus atsakingas ne prieš kitus ar net save, bet apskritai prieš bendrą žmogaus egzistenciją, Dievą. Šios kaltės neįmanoma išvengti, nes asmuo jau gyvena pasaulyje, kuriame daug neteisybės ir nelygybės; visgi pripažindamas šią kaltę asmuo gali patirti egzistencinį ir dvasinį nuolankumą³⁹. Nors K. Jaspers remiasi Dievo samprata, ši metafizinė kaltė yra gerai suvokiama ir per žmogaus kaip bendruomenės ir asmens sampratą. Asmuo pripažįstamas ir tampa asmeniu tik tarp kitų asmenų, todėl analogiškai jo nešama kaltė dėl negandų, o tuomet iš to kylanti atsakomybė už vienas kito veiksmą gali būti bendražmogiška⁴⁰.

Visi autoriaus aprašomi kaltės tipai koegzistuoja žmonėse ir gali pasireikšti samplaikoje vienas su kitu. Tačiau aptarti kaltės tipai suponuoja skirtingą atsakomybę ir kuomet žinoma, kokia kaltė, galima numatyti, kokia atsakomybė yra taikoma už veikimą ar neveikimą. Filosofui būti žmogumi reiškia suvokti kaltę ir prisiimti atsakomybę už ją, išlaikant savo orumą ir koegzistavimą su kitais žmonėmis⁴¹. Per kaltę ir atsakomybės prisiėmimą žmogus yra įgalinamas būti tiesoje su savimi⁴². Tai leidžia suprasti, kad atsakomybė yra neišvengiama kiekvieno piliečio pareiga ir duotybė, nes priklausydamas visuomenei žmogus yra atsakingas už jos vystymąsi. Tačiau žvelgiant plačiau, tai yra ir asmens atsakomybė už vienas kitą kaip gyvenančių tarpusavyje būtybių. Reikia gebėti prisiimti kaltę už veiksmą/neveikimą, nes tai yra tiek žmogiškoji, tiek politinė asmens pareiga. Tad K. Jaspers atsakomybė veikia moralinėje kategorijoje tiek pirmuoju, tiek ir antruoju asmeniu, tada, kai yra prisiimama politinė ir metafizinė kaltės. Tai labai aktualu dabartiniame pasaulyje, kuomet asmuo yra itin įtrauktas į pastovų veikimą nuotoliu ir jo netiesioginis veikimas daro įtaką ne tik sau, bet ir kitų asmenų gyvenimams. Suvokiant šias kaltes galima galvoti, apie tokią atsakomybę, kuri taip pat būtų kildinama iš refleksijos su savimi bei pareigos kitam, bet ir saistoma bendrojo gėrio žmonijai. Asmuo tampa vis svarbesnis vienas kito gerovei lemti, nes yra vis labiau įgalinamas. Jo veiksmai, nors ir netiesioginiai, gali daryti įtaką ne tik savo asmeniui, todėl suvokimas ir ieškojimas bendrų pagrindų yra būtinas.

³⁹ Ten pat, 50 - 51.

⁴⁰ Saldukaitytė, J. (2022) "On Metaphysical Guilt and Infinite Responsibility: K. Jaspers and E. Levinas", *Problemos*, pp. 95–110. doi: [10.15388/Problemos.Priedas.22.8](https://doi.org/10.15388/Problemos.Priedas.22.8). [žiūrėta 2026-01-11].

⁴¹ Karl Jaspers, *The Question of German Guilt*, trans. E. B. Ashton (New York: Fordham University Press, 2000. 53-54.

⁴² Ten pat, 110 - 113.

3.2 Karl Jaspers kaltės samprata šiandienos medijų kontekste

Interpretuodamas vokiečių tautos kaltės klausimą, autorius duoda pretekstą ieškoti ir dabar veikiančios kaltės, kuriai galima priskirti atsakomybę. Autorius kaltę sieja su veiksmu - veikimu kažką atliekant arba neatliekant, arba ji yra metafizinio bendruomeninio pobūdžio. Galima daryti prielaidas, kaip šiuo metu žmogus turėtų suvokti kaltę, kuomet veiksmas yra skaidomas, ir asmuo turi naujai kuriamą modernaus piliečio rolę, kuri tampa pastoviai dalyvaujančio asmens primesta pareiga. Politinė kaltė, taip kaip ją supranta K. Jaspers, praplečiama medijų pagalba, nes dalyvauti politikoje tampa paprasčiau, tai galima daryti be tiesioginio veiksmo. Todėl piliečiui yra suteikiama vis daugiau galios veikti, dalyvauti ar nedalyvauti. O jo sprendimas į tai reaguoti tampa kaip niekad aktualus. Nebegalima veiksmo vertinti tik iš tiesioginės perspektyvos, nes pati politika neveikia vien per tiesioginį žmogaus veiksmą. Medijose skelbiami raginimai į mitingus arba trolių bei botų komentarai po straipsniais puikiai iliustruoja, kad skaitmeniniame amžiuje nebegali būti vertinamas tik tiesioginis asmens veiksmas, todėl ir kaltės ribos už atliktą veiksmą prasiplečia. Jos padidėja tiek individualiu lygmeniu, nes moraliai žmogus turi aiškintis, kodėl jis yra kaltas, tiek ir dėl pastangų priklausyti bendruomenei, prieš kurią žmogus turi suvokti savo veiksmų pasekmes. Nors metafizinė kaltė, anot K. Jaspers, yra apimanti visas šias kategorijas, jos suvokimas komplikuoatas, tad reikia jos suvokimą pildyti kitais tipais. Metafizinė kaltė viena pati, nėra pakankama grįsti aktams ir yra sąlygojama vidinio žmogaus status quo, tad politinė kaltė su didesniu pasekmių matymu yra lengviau suvokiama. Todėl labiau reikėtų kreipti dėmesį į politinę kaltę, kuri padeda transformuoti piliečio atsakomybės sampratą. O tada metafizinę kaltę sieti su bendruomenės svarbos iškelimu. Kuomet asmuo jausis priklausantis ir lemiantis kito gerovę, tuomet metafizinė kaltė turės daugiau šansų būti veikianti. Pilietis, kuris rūpinasi savo valstybe ir jos ateitimi yra taip pat pilietis, kuris rūpinasi ir savo artimu. Bendrą gerį įmanoma pasiekti tik per rūpesti vienas kitu ir nuoširdžias pastangas, todėl politinė atsakomybė, kuri yra grindžiama siekiu užtikrinti bendrą piliečių gerovę yra taip pat grįsta sąlyga, jog piliečiai rūpinasi vieni kitais. Tokio bendro rūpesčio ir bendro taprusavio geranoriškumo siekio yra grįsta metafizinė kaltė, kuriai svarbu užtikrinti jog asmuo prisiims kaltę, kaip individas suvokiantis, jog yra prisidedantis prie pasaulyje vykstančių neteisybių ir todėl dėl rūpesčio kitam žmogui, savo artimui, norės būti laikomas atsakingu už tai. Todėl nors politinė kaltė yra suvokiama kaip kelias į atsakomybės prisiimimą kolektyvinėms problemoms spręsti, ši kaltė negali būti atsiejama pilnai nuo metafizinės. Nes jos abi rūpinasi bendruojo gėrio išlaikymu ir atsakomybės puoselėjimu bendruomenėje, tačiau skirtingais būdais. Galiausiai, abi šios kaltės priklausys tik nuo vidinio žmogaus dialogo su savimi, kurį be perstojo reikia skatinti, kaip ir minėjo pats autorius. Mąstant apie kaltę reikia galvoti ir apie jos veikimą bendruomenėje. Nors mes nesame kalti dėl

protėvių padarytų klaidų, kaip žmonės dalyvaujantys dabarties procesuose turime suvokti savo indėlį į ilgalaikį bendruomenės puoselėjamą naratyvą. Jei visgi esame pasyvūs ir neigiame šią kaltę, mes nesuprantame pačios skaitmenizacijos keliamos problemos. Nes tik dėl bendro pastovaus progreso siekimo ir pastovaus žmonijos bandymo tobulėti, kurti ir naujinti procesus žmogus atsiduria naujuose vandenyse, kuriuose turi išmokti naviguoti. Šio darbo fokusas ribojasi ties atsakomybe, tačiau pasikeitę aplinka ir pastovus progresas ir pokyčiai jo vardan yra žmonijos atsakomybė ir reikalauja individų indėlio. Tad kaltės pripažinimas yra neišvengiamas tiek individualiu lygmeniu, tiek ir bendruomenės suvokime. Tad, šie kaltės tipai vis dar išlieka itin aktualūs ir su išaugusia asmens galia bei pastoviu emociniu veikimu ir fonu yra kaip niekad svarbūs ir turi būti interpretuojami naujame kontekste. Nors jie tebelieka veikiantys, jų suvokimą reikėtų dar labiau gryninti, tam, kad iššūkiai su kuriais susiduria modernus žmogus būtų atliepti. Todėl galiausiai tam, kad būtų galima priskirti ir suvokti kaltę, reikia suprasti, kodėl žmogus gali pasirinkti veikti arba neveikti moraliai. Kad būtų įmanoma geriau suvokti atsakomybės kompleksiskumą ir jai reikalingas sąlygas, reikia susipažinti su dar vienos filosofės - H. Arendt - teorija.

4. Hannah Arendt asmens asmeninės atsakomybės suvokimas

Hannah Arendt savo darbe „Responsibility and Judgement“ (liet. k. „Atsakomybė ir Sprendimas“) nagrinėja tiek žmogaus veiksmo svarbą, atsakomybės ir sprendimo santykį ir jo įtaką veikiančiajam žmogui. Kaip ir K. Jaspers, ji buvo šokiruota, kas vyko Antrojo pasaulinio karo metu, ir tokie žiaurumo bei siaubingos jo apimties mastai paliko labai daug neatsakytų klausimų apie žmogaus veikimą bei jo savybes, kaip tvarkytis su skaudžiomis žmonių veiksmų pasekmėmis. Autorė bando rasti atsakymą, kokia kaina yra mokama už sąmoningumo nebuvimą bei neveiksumą kriziniu laikotarpiu⁴³. Autorės darbas yra kritiškai svarbus siekiant suvokti pamatines moralinės atsakomybės ribas, kodėl svarbu priimti atsakomybę, kai veiksmas tampa instrumentalizuotas (per kitus žmones ar institucijas), bei kokia yra autonomiško mąstymo svarba.

4.1 Hannah Arendt veiksmo ir atsakomybės santykis

H. Arendt teigia, jog asmenys gali skirti gerą nuo blogo, todėl jie gali būti pakaltinami ir to pasekoje priimti atsakomybę. Autorė teigia, kad to suvokimas gali būti grindžiamas smerkimu: „Mūsų visuomenėje plačiai paplitęs baimės teisti jausmas, kuris neturi nieko bendra su bibliniu

⁴³ Herzog, Annabel. 2002. “Hannah Arendt’s Concept of Responsibility.” *Studies in Social and Political Thought* 6: 39–56

„Neteiskite, kad nebūtumėte teisiami“, o jei ši baimė reiškiasi „mesk pirmas akmenį“ forma, tai šis posakis vartojamas veltui.“⁴⁴ Tokia autorės aprašyta logika dažnai naudojama teisinantis dėl blogų poelgių, tačiau ji atskleidžia, kad taip vengiama atsakomybės. Jei asmuo nenori kažko pastebėti ar prisiimti atsakomybės, jis slepiasi po teiginiu, jog visi žmonės yra tokie pat kalti ir daro klaidų. Ir jei kitas asmuo mato tame skirtumą ar vertina kažkieno elgesį kaip blogą, tuomet turi prisiimti savo blogybes kaip vienodai neteisingas. Taip iš esmės atveriamas kelias moraliniam reliatyvizmui. Pasak Arendt, tai klaidinga mąstysena, nes yra istorijos pavyzdžių, kai yra matoma, jog poelgis buvo neteisingas ar nedoras, ir tai atskyrus, individai galėjo pasipriešinti neteisybei. Tai nebuvo tylusis paklusimas ir susilieėjimas su totalitarinės valdžios primestu status quo, kuriame visi asmenys yra vienodi ir tuo pačiu turi tą patį gerumą ar blogumą⁴⁵. Toks požiūris leidžia diferencijuoti ir mąstyti iš asmens autonomijos perspektyvos. Kadangi dažnas argumentas po Antrojo pasaulinio karo buvo individų dengimasis kitų kalte ir atsakomybe ar tiesiog paklusimu tuometiniams įstatymams arba jų nebuvimui⁴⁶, autorė teigia, kad kuomet visi kalti, niekas nėra kaltas⁴⁷. Tokia požiūrio perspektyva iškreipia realybę, nes nebelieka asmeninės atsakomybės. Kuomet kaltė yra perskirstoma visiems, sunku nustatyti žalos mastą ir slepiamasi po netikslumo šydu. Eichmano teisme Eichmanas teisinosi, kad jis yra tik sraigtelis didelėje mašinoje ir, jei ne jis, tai kas nors kitas būtų padaręs tuos nusikaltimus, ir todėl jis nėra atsakingi, nes ne jis priėmė lemiamus sprendimus, o tiesiog buvo įvykių dalis. Moralinis vertinimas buvo redukuotas iki aklo paklusimo įstatymams, kurie nebuvo kvestionuojami savo protu, o visi žudymo procesai buvo taip smulkiai biurokatiškai supinti ir padalinti, kad priskirti kaltę vienam individui tapo labai sunku, nes žmonės tapo instrumentais, daiktais, kurie gebėjo klusniai vykdyti, bet ne mąstyti ir klausti⁴⁸. Pasak Arendt, toks asmens nuvertinimas ir tapimas instrumentu rodo jo atsakomybės neprisėmimą. Tad siekiant suvokti, kas buvo atsakingas, reikia ieškoti kito požiūrio taško⁴⁹. Norint išlaikyti asmeninę atsakomybę, turi būti taikomas teisinis procesas, kurio metu yra nustatoma konkreti asmens kaltė ir jos mastas, ir tik tada yra įmanoma kliautis teisingumu⁵⁰. Žmogus iš įrankio ir sraigtelio mašinoje vėl transformuojamas į asmenį su savo atsakomybe už veiksmą ir išlaiko savo individualumą, dėl ko jis taip pat tampa atsakingas ir už savo moralinius sprendimus bei intencijas. Tai yra svarbu siekiant suprasti, kad kaltė tampa tiesiogine atsakomybės prisiėmimo pasekme. Tačiau tai ir yra sunkumas, su kuriuo autorė ir

⁴⁴ Hannah Arendt, „Responsibility and Judgment“, ed. Jerome Kohn (New York: Schocken Books, 2003) 19.

⁴⁵ Ten pat, 73-74.

⁴⁶ Ten pat, 17.

⁴⁷ Ten pat, 27.

⁴⁸ Arendt, Hannah. *Eichmannas Jeruzalėje: Ataskaita apie blogio banalumą*. Translated by Vilius Bartninkas. Vilnius: Aidai, 2015. 26.

⁴⁹ Hannah Arendt, „Responsibility and Judgment“, ed. Jerome Kohn (New York: Schocken Books, 2003. xiii.

⁵⁰ Ten pat, 28.

susidūrė tiek tiesiogiai savo gyvenime, tiek ir filosofijoje, nes ne visuomet asmuo gali tiesiogiai būti kaltas per savo veiksma. Bet ar tuomet jis tampa ir neatsakingas už jį? Jei teismas negali įrodyti žmogaus tiesioginio prisidėjimo prie kaltininkų, ar jis panaikina tokio žmogaus atsakomybę?

Pasak Arendt, asmuo savo veiksmu gali tapti instrumentu, kuris vykdo kitų duotus nurodymus, ar veikia jų labai netiesiogiai, o tai praplečia atsakomybės sampratą anapus tiesioginės kaltės ribų. Kadangi pastaroji, Arendt požiūriu, yra individuali, ją galime tiesiogiai priskirti už konkretų veiksma, tapaciai kaip mane ir H. L. A Hart; tuo tarpu atsakomybė visgi gali būti netiesioginė. Taip yra todėl, jog atsakomybė gali savyje turėti tiek politines, tiek moralines dimensijas⁵¹. Nors asmuo gali neveikti valstybės vardu, jis vis tiek bus atsakingas už savo valstybės veiksmus. Šioje vietoje autorė daro skirtį ir teigia, jog moralinę kaltę turės tik tas asmuo, kuris intencionaliai veikė arba neveikė, t. y., galėjo ką nors pakeisti konkrečioje situacijoje. Autorei svarbu pabrėžti, kad atsakomybė nedingsta, net jei ir keičiasi įstatymai, nes ji yra nepavaldi politinei valdžiai, ji kyla iš asmens vidaus.

Kaip ir K. Jaspers, tai pir H. Arendt, asmuo gali turėti prisiimti politinę atsakomybę, tačiau moralinė kaltė yra visiškai priklausanti nuo jo tiesioginio veikimo arba neveikimo⁵². Tad kiekvienas pilietis yra politiškai atsakingas už savo valstybės politiką, bet moraliai jis bus kaltas tik už savo paties (ne)atliktą veiksma. Asmuo gali individualiai suvokti, kas yra moralu ir nemoralu, net jei tai ir nėra kodifikuota įstatymais. Todėl net jei politinis režimas yra tironiškas, asmuo visada turi individualią laisvę veikti ir rinktis, nes moralinė atsakomybė su veiksmo vykdymu nedingsta⁵³. Įstatymo įteisinimas nepadės individui moraliai pateisinti savo veiksmo, tai turi kilti iš jo sąžinės, vidinės intencijos. Tad net jei kas nors daroma netiesiogiai, o per biurokratinius procesus ar yra tiesiogiai sunku atsekti individualią kaltę, tai nesumažina žmogaus atsakomybės, jei akistatoje su savo sąžine jis bus kaltas. Todėl asmuo visada išliks atsakingas už savo veiksmus, net jei jie ir nėra tiesioginiai. Geras to pavyzdys galėtų būti atsakomybės už dezinformacijos sklaidą analizė: kaltas dėl dezinformacijos paskelbimą gali būti vienas asmuo, bet ja dalinimasis ir jos skleidimas toliau yra ir kitų žmonių atsakomybė, kuri nors instrumentalizuota, bet vis tiek yra ne mažiau svarbi ir didelė.

4.2 Hannah Arendt sutikimo svarba atsakomybei

Vienas iš svarbiausių aspektų analizuojant atsakomybės prisiėmimo svarbą ir galimybes yra suvokimas, kad sutikimas yra laisvos valios aktas; net jei jį interpretuojame kaip prievolę ir

⁵¹ Ten pat, 22 - 28.

⁵² Ten pat, 28.

⁵³ Ten pat, 27 - 30.

paklusimą, tai nepanaikina žmogaus laisvos valios veikti. Tai išaiškinti H. Arendt pasitelkė ir analizavo paklusnumo (angl. obedience) sampratą, nes ji dažnai yra naudojama norint nusikratyti atsakomybės. Jau buvo aptarta, kad asmuo turi individualią moralinę atsakomybę, nes turi laisvą pasirinkimą (net jei pastarasis yra itin menkos apimties), tačiau tai nedavė atsakymo į autorei svarbų klausimą: kaip įmanoma, jog tiek daug žmonių Antrojo pasaulinio karo metu paklustų įstatymams ir nurodymams, kurie buvo vienareikšmiškai siaubingi? Kodėl žmonės nemastė apie savo atsakomybę vykdydami siaubingus karo nusikaltimus? Pasak autorės, tai lėmė ir tai, jog paklusnumo samprata dažnai buvo interpretuojama klaidingai⁵⁴. Nors dabar egzistuojanti galios dinamika suponuoja, jog aukštesnėje rolėje esantis žmogus tampa viršesniu visomis aplinkybėmis ir klausimais, ir gali nuspręsti, kas yra teisinga, o kas ne, tačiau tai nėra tiesa, nes joks titulas ar pareigybė nepadaro žmonių nelygiais moraliniame lygmenyje. Panašiai ir politiniame lygmenyje: kiekvienas asmuo renkasi, ar sutikti su valdančiuoju režimu, ar atmesti jo valdymą. Tai akivaizdu ir dabartiniame skaitmeniniame pasaulyje, kai retransliuojamomis žiniomis gali būti pasidalinta arba ne, tai yra, asmuo turi apsisprendimo teisę joms pritarti ir platinti, arba jas atmesti ir dekonstruoti. Sutikimas yra raktas, kuris įgalina asmenį veikti arba neveikti ir tuo pačiu prisiimti arba neprisiimti atsakomybę. Todėl paklusnumas politikoje yra tapatus sutikimui. Tai nesumažina žmogaus galimybės pasipriešinti tam, kas jam atrodo neteisinga. Tik su piliečių sutikimu valdantieji įgauna galios, kuria naudodamiesi priima politinius sprendimus. Tokiu būdu asmuo vis tiek išlieka atsakingas už savo (ne)veiksnius ir elgesį, net jei jam atrodo, kad jis nieko nepadarė. Kitaip tariant, pasyvus sutikimas yra politiškai reikšmingas veiksmas.

Jei remiamasi prielaida, kad modernių medijų amžiuje asmens veikimo diapazonas išsiplečia ir tampa įgalintas medijų, tai toks kiekvieno asmens galios išplėtimas atneša ir atsakomybę, kurią neišvengiamai privaloma prisiimti, nors ji gali būti ir netiesioginė. Dalis žmonių, naudodamiesi skaitmeninėmis technologijomis, plečia medijų veikimą savo gyvenime, naudojasi galimybėmis susipažinti su daugiau pasaulio ir šalies naujienų, pasirašo skaitmenines peticijas ir pan. Tačiau visos pasekmės, kurios iš tokios galios ir dalyvavimo kyla, tampa kiekvieno vartotojo atsakomybe. Asmuo negali savęs informuoti, skelbti ir dalintis informacija apie šalies politiką, tačiau atėjus laikui parodyti savo pažiūras ar prisiimti politinę atsakomybę, pradėti jos kratytis, sakant, kad tai ne jo atsakomybė, kad jis nieko bendro su tuo neturi. Ar tai būtų sąžiningas naudojimas socialinių tinklų platformomis, slapukų perskaitymas, žinių ir naujienų portalų informacijos patikrinimas - visa tai tampa mūsų

⁵⁴ Ten pat, 32.

atsakomybe. Kadangi vienas žinutės paviešinimas nutekinus informaciją⁵⁵ gali sukelti krizę šalyje, privaloma suvokti, kad toks pasirinkimas naudojantis medijomis gali paveikti visą visuomenę.

Sutikimo svarba yra kaip niekad svarbi, nes visi technologiniai pokyčiai vyksta tik šiuo principu - žmonės sutinka juos vykdyti ir implementuoti savo gyvenime. Todėl su sutikimo pasirinkimu atiduodama ir suteikiama galia. Ji ir lemia žmonių atsakomybę. Todėl sugrąžinti sutikimo sampratos svarbą ir suvokimą, kad jis užtraukia politinę atsakomybę, yra kaip niekad svarbu. Atsisakymas sutikimo dialektikos ir jos perinterpretavimas kaip paklusimo yra ypač funkcionalus totalitariniuose režimuose, nes tokiu būdu yra panaikinama asmeninė atsakomybė už atliktus veiksmus. Tai sudaro prielaidas individui išvengti atsakomybės už savo veikimą ir įtvirtina instrumentalistinį, biurokratinį veikimo principą. Toks mąstymas galiausiai veda į moralinę degradaciją, kadangi nebekeliamas klausimas, kas yra gera ar bloga – sprendimai redukuojami į kalkuliaciją, kas laikytina mažesne blogybe.⁵⁶ Tad laikyti sprendimus neišvengiamais ar priverstiniais tai yra leisti būti valdomam bei nusikratyti asmeninės atsakomybės.

H. Arendt tai aktualizavo teigdama, jog režimų rezistentai, kurie priešinosi ar atsisakė bendradarbiauti su valdžia priimdami mirties riziką, buvo individai, kurie prisiėmė asmeninę atsakomybę ir išliko moralūs prieš pačius save, nes atsisakymas sutikti su valdžios valdymu jiems buvo išlikimas oriais prieš save pačius. Šis pavyzdys atskleidžia individo sutikimo ir nesutikimo galią ir pagrindžia, jog pastaroji kyla iš paties žmogaus. Filosofė teigia, jog asmuo atsisako nužudyti kitą nekaltą žmogų ne dėl to, kad tai pažeis tam tikras moralines taisykles ar normas, o todėl, jog asmuo pats nenori tapti žudiku⁵⁷. Tad tai parodo, jog moralė ateina iš asmens sąžinės ir bendravimo su savastimi, o ne iš išorės. Todėl kiekvienas asmens pasirinkimas ir veiksmas (ir tiesioginis, ir netiesioginis) yra įgyvendinamas su tam tikru sutikimu. Tad paklusimas, kuomet asmuo perduoda savo galią vyresnybei ir to net nesuvokia kaip sutikimo, reiškia dialogo su savastimi nesėkmę, o to laisvas žmogus turėtų vengti. Nors aplinkybės gali būti sunkinančios patiriant kankinimus ar grasinimus, kuomet realios pasirinkimo galimybės yra ribotos (ypač kai tai susiję su pavojumi sau arba mylimųjų gyvybėms) yra sunku spręsti, tačiau tai yra tik lengvinanti atsakomybę aplinkybė⁵⁸, tačiau jos nepanaikinant. Susitaikymas su aplinkybėmis neatleidžia asmens nuo moralinės atsakomybės už pasekmes. Žmogaus laisvė veikti yra kartais sąlygiška, tačiau nepaisant to, visad reali ir būtent šis neatšaukiamas realumas leidžia asmeniui priskirti moralinę atsakomybę. Tad žmogus individualiai turi būti atsakingas pats prieš save, o tik tada ieškoti išorinio pritarimo. Ir visai nesvarbu,

⁵⁵ Chris Stein, "The Signal fiasco is a political gift to Democrats but their power is limited | Signal group chat leak," *The Guardian*, 28 March 2025. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/us-news/2025/mar/28/signal-group-chat-democrat-response> [žiūrėta 2026-01-11].

⁵⁶ Hannah Arendt, "Responsibility and Judgment", ed. Jerome Kohn (New York: Schocken Books, 2003). 44.

⁵⁷ Ten pat, 44.

⁵⁸ Ten pat, 47.

ar tai būtų tiesioginis žmogaus veiksmas, ar ištęstinis, kuris tampa įmanomas medijų pagalba, žmogaus atsakomybė ta pati.

4.3 H. Arendt samprotavimo svarba atsakomybei

H. Arendt teigia, jog laisvas žmogus yra mąstantis žmogus, ir todėl gali prisiimti atsakomybę. Todėl viena svarbiausių sąlygų atsakomybei prisiimti yra savęs reflektavimas. Anksčiau minėtoje dalyje apie dialogą su savastimi ir sutikimą būti valdomam H. Arendt detaliau aptaria mąstymo svarbą, teigdama, jog asmuo turi laisvę mąstyti laisvai ir reflektuoti savo veiksmus. Ji referuoja į Eichmanno veiksmus, kuris nesivadovavo savo sąžinės balsu, o su viskuo sutiko ir pakluso žiauriems žudymo įsakymams, tokiu būdu pasėdamas itin daug blogio⁵⁹. Tokie Eichmano veiksmai, kurie buvo siaubingi leidžia pradėti galvoti apie nesivadovavimo ir nereflektavimo su savimi pasekmes. Tad analizuojant šią svarbą reikia kelti klausimą, kodėl laisvas mąstymas ir gebėjimas priimti sprendimus tampa kaip niekad svarbus? Kodėl laisvas mąstymas tampa viena iš kertinių atsakomybės sąlygų?

Itin svarbu suvokti, jog tik samprotaujant asmuo gali suvokti, už ką prisiima atsakomybę. Šiuo metu gyvename itin skaitmenizuotoje aplinkoje, kuri yra kaip niekad sparti, plūsta neapbrėpiamais informacijos kiekiais, todėl stebimas žmonių apatiškumas, informacijos netikrinimas ir jos neanalizavimas tampa vis didesnė problema⁶⁰. Nesikalbant ir ne polemizuojant su pačiu savimi, sprendimai veiki ar neveikti tampa nebesvarbūs, jie net neanalizuojami iš moralinės sąžinės perspektyvos. Kaip jau minėta ankstesniuose skyriuose, atsakomybės sąlyga yra veiksmas, ar jis būtų tiesioginis ar ne, tačiau nesugebėjimas jo kaip tokio suvokti, yra atsakomybės pamato griovimas. Siekdama paaikškinti mąstymo ir vidinio pokalbio svarbą, Arendt pasitelkia Sokrato pavyzdį ir jo svarstymus apie asmenį, kaip sąmoningą savo paties atžvilgiu. Mąstydamas asmuo reflektuoja savo pasirinkimus ir taip gimsta dialogas su pačiu savimi, kuris savo ruožtu aktyvuoja sąžinės veikimą. Todėl kaip ir minėta, jei žmogus nesvarsto veiksmų su savo sąžine ir nevyksta dialogas su savastimi, nebelieka ir sąmoningumo. Priimant sprendimą ar atliekant kokį nors veiksmą, individas yra priverstas pasitarti su savimi, ar šis aktas bus moralus, ar jis yra priimtinas, nes tik tada atsiranda vidinė vertinimo skalė - sąžinė⁶¹.

⁵⁹ Ten pat, 159.

⁶⁰ Prof Andrew Moran ir Dr Ben Wilkinson, "Students' use of AI spells death knell for critical thinking," *The Guardian*, 2 March 2025. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/technology/2025/mar/02/students-use-of-ai-spells-death-knell-for-critical-thinking> [žiūrėta 2026-01-11].

⁶¹ Hannah Arendt, "Responsibility and Judgment", ed. Jerome Kohn (New York: Schocken Books, 2003).165.

Taigi siekiant priiimti atsakomybę, reikia suprasti už ką ją asmuo priima, tai galima daryti tik samprotaujant ir atvirai mąstant. Kuomet individas mąsto apie savo veiksmus ir jų etines pasekmes, jis nėra taip lengvai objektyvizuojamas ir netampa sraigto mašinoje, kadangi yra keliama klausimai, nesitaikstoma su *status quo*, tariamasi su savo kitu "aš". Yra išvengiama visiško pavaldumo medijoms ir jų skleidžiamai informacijai, jos veikimo žmogaus gyvenime būdams. Tačiau, kai tai nevyksta, pasiduodama blogiui, nebėra apmąstomi paties asmens atliekami veiksmai⁶². Pasitelkusi Eichmanno pavyzdį, Arendt pabrėžia, kad jis net nesuprato savo veiksmų masto, kadangi negalvojo, ką daro, ir net nesuvokė savo atsisakymo mąstyti pasekmių. Nemąstymas skatina sprendimų atsisakymą, kuris galiausiai virsta pasyviu sutikimu⁶³. Sutikdamas atlikti amoralius poelgius, asmuo tampa valdomas ir paklūsta bandos jausmui. Tai yra viena didžiausių šiuolaikinio pasaulio problemų, nes informacijos antplūdis yra milžiniškas ir nėra aišku, kaip ir koku būdu į jį reaguoti, kaip turėtų atrodyti atsakingas asmens sprendimas remiantis viešąja informacija.

Tad galiausiai išanalizavus H. Arendt atsakomybės sampratą galima suvokti, kad jai reikalingas aiškus mąstymas, samprotavimas ir laisvos valios veikimas per sutikimą. Tuomet žmogus gali suvokti savo atsakomybę bei yra įmanoma ją priskirti atsakomybę, žinoti, kada ji veikia, suprasti, kaip jos analizė gali padėti suvokti dabartinių medių įtaką asmeniui. Tad jau anksčiau minėtas kaltės priskyrimas, kurį detaliam aptarė K. Jaspers, H. Arendt filosofijoje, nors ir išlieka priskiriamas už veiksmą bei (ne)veiksmą, įgauna naują požiūrio tašką, nes jis gali būti skaidomas per technologijas. Kaltė kaip kylanti pasekmė iš atsakomybės yra itin svarbi, nes ją atsekti darosi vis painiau, tad nors kaltė netampa iš kart kolektyvi, pats veiksmas gali būti išplėstas daugiau nei buvo iki šiol, nes yra veikiantis netiesiogiai, ir todėl daugiau žmonių dalinasi atsakomybe už tokį veiksmą. Geras pavyzdys – karinės informacijos nutekėjimas per „Signal“ programėlę, skandalas, kuris įvyko neseniai Baltuosiuose rūmuose ir privertė susimąstyti apie informacijos saugumo klausimus⁶⁴. Šiuo atveju kaltė už nutekėjimą tenka ne tik įmonei, bet ir aplaidiems valstybės tarnautojams, kurie nusprendė, jog tai yra tinkamas jautrios komunikacijos kanalas. Ir dėl šio pasirinkimo atsakomybė tenka kiekvienam iš jų. Tad šis kaltės ir atsakomybės santykis, nors ir komplikotas, bet šiandien yra vis dar veikiantis. Taip pat toks išplėstas žmogaus veiksmas per medijas susiduria ir su minėtomis H. Arendt atsakomybės sąlygomis: sutikimu ir mąstymu, kurios šiandien tampa vis labiau problemiškos. Išsiplečiant žmogaus galimybėms veikti virtualiai (fiziškai nieko nedarant), sumažėja ir gebėjimas

⁶² Burdon, Peter D. 2015. "Hannah Arendt: On Judgment and Responsibility." *Griffith Law Review* 24 (2): 221–243. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/10383441.2015.1058215> [žiūrėta 2026-01-11].

⁶³ Ten pat, 178.

⁶⁴ Chris Stein, "The Signal fiasco is a political gift to Democrats but their power is limited | Signal group chat leak," *The Guardian*, 28 March 2025. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/us-news/2025/mar/28/signal-group-chat-democrat-response> [žiūrėta 2026-01-11].

suvokti, kokia yra pasikeitusi galios dinamika, ir jog ji yra savanoriškai perduodama, net nebūtinai žmonėms, o, pavyzdžiui, dirbtinio intelekto (DI) sistemoms. Yra pasitikima generatyvinio dirbtinio intelekto taikomosiomis aplikacijomis kurios gali pateikti sugeneruotą ir suskaičiuotą atsakymą greičiau ir „patikimiau“ nei žmogus ir tai tampa dažnai naudojama praktika. Žmonės nesamprotauja, nebesinaudoja savo protu kvestionuodami jiems pateikiama medžiagą; auganti priklausomybė nuo medijų sukuriama aplinkos vis labiau gąsdina. Atsakomybės pamatas, kuris kuriamas šių dviejų žmogaus savybių įsisąmoninimu, tampa netvarus. Dėl šios priežasties būtina formuluoti atsakomybės sampratą paremtą ateities viziją, kuri sudarytų prielaidas efektyviai apibrėžti šiandieninę atsakomybės koncepciją.

5. Hans Jonas atsakomybės ateities vizija

Kaip ir M. McLuhanas, Hans Jonas daug dėmesio skyrė augančiai technologijų pažangos spartai ir jų įtakai. Jo įžvalgos apie didėjančią asmens galią, kuri išauga technologijų pagalba, buvo artimos M. McLuhan. Tačiau H. Jonas domino ne pats žmogaus veikimo principas, bet jo etinės implikacijos. H. Jonas skatino mąstyti apie atsakomybės išplėstą veikimą bei ilgalaikes jos nepriėmimo pasekmes. Autorius akcentuoja, kad dabartinio žmogaus veiksmai turi pasekmes, kurios gali pasimatyti ne iš karto⁶⁵. Todėl šiandienos kontekste tai labai aktualu suvokti, nes sparti medijų skaitmenizacija ir technologijų raida pakeitė ir išplėtė įprastines etinio mąstymo formas. Verta apsvarstyti, kaip įmanoma suprasti atsakomybę ir, svarbiausia, numatyti jos išlikimą, kai veiksmas nebėra priklausomas vien nuo žmogaus tiesioginio veiksmo, o pasekmės būti uždelstos. Suvokus, kad medijos išplečia žmogaus veikimą tiek fiziškai (keičiasi erdvė, laikas), tiek sąmoningai (kinta suvokimas apie problemas, įgalinamas priėjimas prie naujų problemų, galimas emocinis sąstingis), neišvengiamai transformuojasi ir moralinės atsakomybės samprata, o tiksliau jos ilgalaikė perspektyva, mat pavienių individų veiksmai gali turėti ilgalaikių pasekmių globaliu mastu. Tai atveria visai naują, į ateitį orientuotą atsakomybės suvokimą, kuris nebuvo interpretuojamas iki tol⁶⁶. Taip išryškėja skirtumas nuo klasikinės atsakomybės sampratos, kaip moralinės pareigos kitam asmeniui; šiandien atsakomybė tampa labiau aprėpianti – ji virsta rūpesčiu pasaulio ir žmonijos ateitimi. Siekiant suprasti, koks yra į ateitį orientuotas atsakomybės suvokimas, reikia pasitelkti H. Jonas teoriją.

⁶⁵ Jonas, Hans. 1973. "Technology and Responsibility: Reflections on the New Tasks of Ethics." *Social Research* 40 (1): 31–54.

⁶⁶ Hans Jonas, "The Concept of Responsibility: An Inquiry into the Foundations of an Ethics for Our Age," in *The Roots of Ethics: Science, Religion, and Values*, ed. Daniel Callahan and H. Tristram Engelhardt, Jr. (New York: Plenum Press, 1981), 45.

5. 1. Hans Jonas atsakomybės veikimo sąlygos ir jos rūšys

Vienas iš svarbiausių pokyčių, į kurį atkreipia Jonas, yra supratimas, kad veiksmo pasekmės yra matomos ne iš karto, todėl tampa sudėtinga priskirti kaltę ir ją suvokti. Kaip jau buvo aptarta ankstesniuose skyriuose, verta prisiminti, kad iš pradžių atsakomybė ir bendrai pati moralė buvo siejama su tiesioginiu žmogaus veiksmu vienas kitam. Veiksmas vykdavo vienoje erdvėje ir laike, o padariniai buvo akivaizdūs ir lengvai atsekami. Veiksmo pasekmės būdavo matomos tuo pačiu metu, todėl asmeniui buvo nesunku priskirti kaltę. Šią įžvalgą H. Jonas pagrindė žmogžudystės akto pavyzdžiu, kuomet vieno asmens veiksmo prieš kitą pasekmės buvo matomos akimirksniu, net jei ir veiksmas buvo mechanizuotas, kaip tai vyko antrojo pasaulinio karo metu, veiksmų pasekmės buvo matomos tuoj pat ir atsakomybė buvo skirstoma ir tiems, kas tiesiogiai vykdė mirties nurodymus, ir tiems, kas tebuvo vadinamieji „sraigteliai mašinoje“. Plintant moderniosioms medijoms, buvimas „sraigtelio“ vis labiau įsitvirtino. Toks netiesioginis veikimas vyksta kasdien stebint žinias ar dalinantis įrašais socialinėse medijose. Atsiranda veiksmo įgyvendinimas, kuris gali turėti pasekmes žymiai vėliau, o kartais ir pats veiksmas gali paveikti netiesiogiai labai daug skirtingų individų. Todėl, nors medijos žmogų labiau įgalina, jis turi ir didesnę atsakomybę. Plečiantis veikimo laukui ir erdvei, moralinės atsakomybės laukas atitinkamai irgi kinta.⁶⁷

Bandant suprasti, kas svarbu tokiai atsakomybei, H. Jonas etinę minties eigą rekonstruoja dviem pjūviais, kurie veikia a) per įsipareigojimą veikti ir b) per vidinę motyvaciją veikti. Tik esant abiem šiems komponentams asmuo gali nagrinėti etikos klausimus. Todėl nagrinėjant atsakomybę reikia gilintis ne tik į veiksmus, bet ir emociją, intenciją atlikti veiksmą⁶⁸. Emocijos ir veiksmo santykis modernybėje tampa vis labiau aktualus, nes esant didelei stimuliacijai iš išorės, veiksmai dažnai yra motyvuojami jausmų. Geras pavyzdys – žinių reportažai, kurie informuoja visuomenę, kas vyksta pasaulyje ir dažnai su vaizdine priemone suformuoja emociją, kuri vėliau gali paskatinti veikti, pavyzdžiui, aukoti pinigus karo aukoms, paremti labdaros fondą ar dalyvauti vietiniuose rinkimuose. Tačiau jei nėra asmens įsipareigojimo veikti, vien jausmo nepakanka. Per didelė stimuliacija lemia jausmo proporcijos augimą, tačiau siekis veikti dėl juntamos emocijos lieka neįgyvenintas. Vadovaujamasi požiūriu, jog visko vyksta tiek daug, kad pavienio asmens veiksmas negali turėti reikšmingesnio pokyčio. Todėl ši Hans Jonas mintis apie veiksmo ir emocijos derinimą yra itin svarbi suvokiant, jog atsakomybė ir jos įgalinami veiksmai taip pat turi šias sudedamąsias etikos dalis.

⁶⁷ Ten pat, 52.

⁶⁸ Ten pat, 47 - 49.

Svarbu paminėti, kad H. Jonas kalba apie ir apie būtinąsias sąlygas, kurios sudaro pretekstą priimti asmeninę atsakomybę: „Pirmoji ir bendriausia atsakomybės sąlyga yra priežastinis poveikis, t. y. veiksmas daro įtaką pasauliui; antroji – toks veiksmas yra veikiančio asmens kontrolėje; trečioji – jis gali tam tikru mastu numatyti jo pasekmes.”⁶⁹ Tai, nors ir atrodo savaime suprantama, yra labai svarbu ir dalinai sąveikauja su H.L.A. Hart išskirtomis sąlygomis, kurios yra šiek tiek siauresnės, bet irgi susijusios su asmens motyvacija ir galimybe veikti. H. Jonas manytu, labai svarbu, kad galima nusimesti atsakomybę, sakant, jog nebuvo žinoma, kas nutiks, kokios bus pasekmės, buvo galima to nedaryti arba kažką dėl to padaryti, yra veikiančios tik tada, kai tikrai šie veiksmai nebuvo galimi ar įmanomi ir nedarė įtakos bendram pasaulio veikimui. Tad šios autoriaus sąlygos ne „sukuria“ pačios moralės, bet leidžia suprasti, kada moralinis klausimas apie atsakomybę yra reikšmingas. Jei pastarosios tokios yra, tuomet svarstoma atsakomybė gali būti išskirta į dvi rūšis.

Pirmoji yra Arendt ir Jasperso plačiai aptarta asmeninė atsakomybė ir atskaitomybė už savo veiksmus, kurią Jonas vadina „Formaliąja atsakomybe“ (angl. k. *Formal responsibility*). Ji yra susieta tiek su fiziniu veiksmo atlikimu, tiek ir su teisėje numatytu nuosprendžiu už akto atlikimą. Jei asmuo ką nors padaro, už tai susilaukia nuosprendžio arba priima to veiksmo padarinių atsakomybę, nepaisant to, ar pats asmuo to nori. Antroji atsakomybė samprata - “substantyvi atsakomybė” (angl. k. *Substantive responsibility*). Ji pasireiškia per rūpestį, per interesą siekti gerovės esantiems, kurių egzistencija priklauso nuo asmens pasirinkimų. Ji nukreipta ne į dabartį, o į ateitį. Ši atsakomybė yra glaudžiai susieta su galia ir galios persvara. Kai galia yra asmens pusėje ir jis turi priklausomą objektą (angl. k. *dependable object*) ar subjektą, jis negali išvengti atsakomybės už jį, tad galios naudojimas tampa neatsiejamas nuo atsakomybės. Tokia atsakomybė gali būti geriausiai suvokiama per santykį su vaikais, gamta, visuomene ir žmonija.⁷⁰ H. Jonas teigia, kad būtent substantyvi atsakomybė tampa kertine šiandienos atsakomybe konfliktuose: „Kalbame apie „atsakomybę už ateitį“ kaip apie šiandien reikalingą etikos požymį.”⁷¹

5.2 Galios ir motyvacijos veikti svarba atsakomybei

Kai atsakomybė yra paskirstoma, skiriasi ir joje veikiantis galios santykis, kuris ir tampa itin svarbus šiandien, nes pradeda vis stipriau veikti iš išorės. Autorius patikslina teigdamas, jog, kai turima galios, atsiranda ir atsakomybė. Kai asmuo turi galią ir atsikrato atsakomybės, tai vienareikšmiškai įrodo, kad jis ją turi ir todėl atsakomybė kaip tokia jam egzistuoja⁷². Geras pavyzdys

⁶⁹Ten pat, 51.

⁷⁰ Ten pat, 51 - 52.

⁷¹ Ten pat, 53.

⁷² Ten pat, 55.

galėtų būti balsavimo teisės. Einantis balsuoti asmuo turi galią pakeisti rinkimų rezultatą, ar jis nueis balsuoti, ar ne – yra jo pasirinkimas, tačiau jo atsakomybė už balsavimo rezultatą nedingsta. Arba melagienų tikrinimas: asmuo žino, jog turėtų pasitikrinti savo skleidžiamą informaciją, tačiau, ar jis tai padarys, priklauso nuo jo. Jis lemia, koks bus toliau skleidžiamos informacijos poveikis. Tad galios proporcija, įgalinanti asmenį pakeisti rezultatą ar informacijos sklaidą, padaro jį atsakingu.

Substantyvi atsakomybė, kuri yra paremta galios skirtumu tarp asmenų ar objektų, gali būti dvilypė. Ji gali kilti organiškai iš natūraliai esamo gamtoje susiformavusio santykio - autorius tai iliustruoja per tėvų ir vaikų santykį. Tokia atsakomybė yra natūrali ir ji nėra skirstoma pagal sutikimą, ji nėra atšaukiama⁷³. Tačiau sutikimu paremta atsakomybė, kuri ir yra nagrinėjama politikos srityje, yra autoriaus įvardijama kaip sutartinė atsakomybė. Ji egzistuoja dėl asmens sutikimo ją priimti ir tampa pareiga veikti dėl visų bendrojo gėrio. Ją asmenys priiima už savo atliekamus veiksmus, kurie nėra nulemiami išorės. Tai puikiai iliustruoja žurnalisto atsakomybė: jis nėra verčiamas ar natūraliai skatinamas veikti kaip žurnalistas, tačiau savo noru pasirinkęs šią karjeros kryptį jis raportuoja įvykius ir priiima atsakomybę už žinių sklaidimą.

Nors H. Jonas atskirai išskiria politiko atsakomybę, kuri yra ne tik laisvai pasirenkama, bet ir siekia aukščiausiojo gėrio visiems. Filosofas teigia, jog politikas priiima atsakomybę už visus piliečius ir tik tuomet įgauna galią veikti jų vardan. Tokiu būdu jis taip pat priiima ir atsakomybę už juos visus: „Tipiškas pavyzdys yra politikas, kuris siekia valdžios, kad įgytų atsakomybę, ir aukščiausiosios valdžios, kad įgytų aukščiausiąją atsakomybę. Valdžia, be abejo, turi savo vilionių ir atlygių – prestižą, žavesį, valdžios, vadovavimo ir iniciatyvos malonumą, galimybę palikti savo pėdsaką pasaulyje, netgi malonumą vien dėl to, kad tai suvokiama (nekalbant apie vulgarius pelnus)”⁷⁴. Tokia atsakomybė yra išliekanti per visus amžius, nes ji visuomet keliauja iš viršaus į apačią ir yra duodama su sutikimu, tad net ir skaitmenizacijos amžiuje, jos veikimas nesikeičia. Tai galima geriau suprasti, kai Hans Jonas, pabrėžia atsakomybės skirtis, pagal jos kilmę. Aktualiausia šiandien atsakomybė siejasi su skola bendruomenei: asmuo, suprasdamas, kad yra bendruomenės dalis ir jos kūrinys, nori atsakomybę priimti, bet ne kaip kūrėjas, o kaip žmogus, prisidedantis prie bendrojo gėrio. Tokia atsakomybės kilmė artima metafizinės kaltės pradui, apie kurį kalbėjo K. Jaspers, tačiau atskleidžia kritinę papildomą dalį, jog asmuo yra pats motyvuotas matyti save kaip pilnavertę visuomenės dalį, siekiančią bendro gėrio, ir todėl nori priimti atsakomybę, jis nėra verčiamas metafizinės kaltės, o yra tiesiogiai motyvuotas atsakomybės išlikimu.

⁷³ Ten pat, 54.

⁷⁴ Ten pat, 55.

Todėl, kad kaip jau buvo minėta, asmens galia veikti tikrai išaugo, o H. Jonas leidžia tai suvokti per naują galios sampratą, kuri grįsta ne tik visuotiniu sutikimu, apie ką kalbėjo ir H. Arendt, bet ir motyvuotai siekiant praturtinti bendruomenę, norint užtikrinti bendrąjį gerį, visapusiškai priklausyti bendruomenei.

Kitas elementas, kurį H. Jonas pabrėžia yra motyvacija atsakomybės išlikimui yra rūpestis bendruomene ir vienas kitu. Filosofas kalbėdamas apie atsakomybę pagrindžia, kad būtent jos jautimas ir, apskritai, gebėjimas ją prisiimti yra pritaikytas asmenims. Jos veikimas grįstas pačiu žmogaus egzistavimu, nes už kiekvieną iš žmonių kas nors atsako ir taip pat atsakomybę žmogus prisiima už kitą⁷⁵. Atsakomybė neatskiriama nuo žmogaus būties ir negali išnykti, nes tai yra jo egzistavimo ir veikimo sąlyga. Ir taip atsakomybė plečiasi ir tampa ne tik horizontaliu santykiu tarp žmonių, bet ir persiduoda nuo žmogaus priklausantiems santykiams, pavyzdžiui, atsakomybė už gamtą, žmonijos ateitį⁷⁶. Tai nėra tiesioginis žmogaus ryšys su kitu žmogumi, bet atsakomybė už tokio pobūdžio santykį yra kur kas ne mažesnė. Autorius tai grindžia žmogaus egzistencijos užtikrinimu. Filosofas nesivadovauja utilitaristiniu mąstymu apie tai, ar žmonijai verta išlikti, ar ji yra verta to, jam tai nėra svarbiausia, jis vadovaujasi principu- jei žmonės ir žmonija jau egzistuoja, žmonės kaip rūšies atstovai yra atsakingi už jos palaikymą. Todėl atsakomybė už patį subjektą/objektą išsiplečia. Žmonės tampa atsakingi ne tik už tai, kas yra, bet ir už tai, kas bus. Jų veiksmuose - tiesioginiuose ir netiesioginiuose - slypi, ar žmonija toliau egzistuos, tad atsiveria naujos platumos, gebėjimai nuspėti, kas bus, ir vadovautis principu stengiantis užtikrinti gerovę ne tik sau, ne tik dabarties veiksmu, bet ir ateityje⁷⁷. Svarbiausiu veiksmu tampa užtikrinimas, jog atsakomybė kaip tokia vėliau būtų suvokiama ir perduodama kitiems asmenims, taip garantuojant jos pačios egzistavimą. Tokia įgalinanti atsakomybė yra labai svarbi suvokiant, kad ilgalaikiai padariniai nėra ir negali būti apskaičiuojami, todėl autorius siūlo nepasiduoti, o suvokiant nežinomybę su turima galia siekti rūpintis gerove tiek, kiek žmonės gali ir pajegia⁷⁸. H. Jonas tikina, kad šiandienos veiksmai turi priežastinį ryšį su mūsų ateitimi, kadangi technologijų ir medijų veiksmo laukas keičia ir žmogaus veikimo lauką. Jis tiesiogiai veikia individo sąmonės, įpročių, aplinkos, institucijų formavimąsi. Būtent tokia nauja medijų galia ir suteikia daugiau atsakomybės individui ir jo veikimui. Kadangi jis yra žymiai daugiau įgalinamas, dėl to ir turi veikti ženkliai daugiau ne tik savo, bet ir kitų žmonių

⁷⁵ Ten pat, 57 - 58.

⁷⁶ Mantatov, Vyacheslav, and Larisa Mantatova. 2015. "Philosophical Underpinnings of Environmental Ethics: Theory of Responsibility by Hans Jonas." *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 214: 1055–1061. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.704> [žiūrėta 2026-01-11].

⁷⁷ Hans Jonas, "The Concept of Responsibility: An Inquiry into the Foundations of an Ethics for Our Age," in *The Roots of Ethics: Science, Religion, and Values*, ed. Daniel Callahan and H. Tristram Engelhardt, Jr. (New York: Plenum Press, 1981), 63.

⁷⁸ Ten pat, 63.

labui, siekdamas išsaugoti tokios pačios atsakomybės egzistavimą⁷⁹. Tokia motyvacija įgalina asmenį ne tik dėl dabarties, bet ir dėl ateities ir yra struktūriškai vienas svarbiausių veiksmų mąstant apie šiandienos atsakomybę, nes ji transformuojasi dėl pagreito laiko ir praplėtos erdvės ne tik į dabartį, bet ir į ateitį.

6. Nauja medijų suformuotos atsakomybės samprata

Tad išanalizavus keturias skirtingas atsakomybės sampratas, kurios nors ir turi sankirtos taškų, tačiau yra skirtingos, galima pradėti konstruoti tokią atsakomybės sampratą, kuri būtų tinkama ir atlieptų šiandienos keliamus iššūkius, kurie remiasi į pagrindinius keturis probleminius aspektus, susijusius su M. McLuhan teorijoje atskleistais medijų nulemtais pokyčiais:

- padidėjusį asmens veiksmo plotį, nes asmens veikimas gali tapti netiesioginis;
- keičia informacijos apdorojimo ir laiko suvokimą jį pagreitinant;
- keičia žmogaus paties savęs suvokimą, įteisinant naują jo veikimo *status quo*;
- dėl didelės stimuliacijos asmuo gali tapti neveiksnus.

Tad formuojant naują atsakomybės suvokimą bus remiamasi išanalizuotomis H.L.A. Hart, K. Jaspers, H. Arendt, H. Jonas teorijomis plečiant jų sąvokas, kad būtų galima išgryninti gilesnį, naują atsakomybės supratimo modelį. Modernios atsakomybės sampratai aiškinti bus pasitelktos tiek jos suvokimo sąlygos, tiek ir tikslai. Siekiant aiškumo nauja teorija bus sudaryta iš septynių dalių, kurios kiekviena atskirai bei kartu turi būti esančios, jog tokia moderni atsakomybė būtų įmanoma suvokti ir ją būtų galima implementuoti. Tad aptarus šiuos teorijos rėminimo aspektus galima ją pradėti nagrinėti.

1. Viena esminių modernios atsakomybės sąlygų yra veiksmo motyvacijos suvokimas. Kaip ir buvo minėta filosofų teorijose, reikia suvokti veiksmo motyvaciją tam, kad būtų galima laikyti asmenį pakaltinamu ir atsakingu. Tačiau motyvacijos samprata šiandien yra praplėsta, kadangi mechanizavimas ir sprendimų priėmimas tampa vis greitesnis, todėl ir pati motyvacija veikti arba neveikti yra to veikiamas. Svarbu apibrėžti, jog tam gali turėti įtakos ir pašaliniai veiksniai, pavyzdžiui, visuomenės sprendimas, bet bendrąja prasme asmuo vis tiek gali pakomentuoti, kodėl jis nusprendė veikti arba neveikti, kodėl tai jam pasirodė svarbu. Toks žmogus gali būti suvokiamas kaip veiksnus ir todėl atsakingas. Nors dėl medijų poveikio vis didėja ir stimuliacija, nepaisant to, asmuo turi prisiimti atsakomybę už savo veiksmą, nes

⁷⁹ Ten pat, 63 - 64.

jis ateina iš jo paties vidaus, vadinasi jo vidinės motyvacijos. Niekas neapsprendžia žmogaus veiksmo, išskyrus jį patį. Aplinka yra veiksmaį keičianti aplinkybė, bet ne moralinis pasiteisinimas.

2. Nors tiek H. Arendt, tiek K. Jaspers savo darbuose užsimena apie neveikimo ir veikimo skirtį, šiandien yra itin svarbu ją pabrėžti, nes ši skirtis vis labiau yra matoma. M. McLuhan pateikia pavyzdį apie asmens, kaip Narcizo, žiūrinto į savo atvaizdą, įšalą, tačiau ir šiais laikais dėl per didelės stimuliacijos ir naujienų vaizdų gausos žmogus dažnai tampa nebejautrus informacijai ir dėl to nusprendžia neveikti. Atsiranda netgi tokios sampratos kaip nuovargis nuo informacijos, bet net ir pavargstantis asmuo turi būti laikomas atsakingu už savo veikimą ir neveikimą. Tai yra jo atsakomybė reguliuoti savo informacijos srautą, stengtis apsaugoti save ir savo interesus nuo per didelio medijų poveikio. Tai yra sudėtinga sąlyga, kurią asmuo, siekdamas išlikti atsakingu ir pakaltinamu už savo veikimą, turi vykdyti.
3. Kaltės samprata yra susijusi su atsakomybe. Šiame darbe buvo itin gilinamasi į kaltės svarbą atsakomybei bei kokios jos suvokimo norime nūdienoje. Nors kaltės priskyrimas veikia ne vienoje kategorijoje, net šio darbo rėmuose yra pristatomi skirtingi požiūriai – H. Arendt, kuriai kaltė yra susieta tik su individo morale ir teisiniu nuosprendžiu bei K. Jasperso, kuriam kaltė yra asmens spiritualinė dalis. Tačiau aktualiausios šiame darbe yra išskiriamos kelios kaltės, kurias skiriu į pora tipų:
 - 3.1. Asmeninė kaltė. Kaip ir teoretikų darbuose, taip ir dabar reikia pastarąją išskirti kaip vienam asmeniui priklausančią kaltę už atliktą ar neatliktą veiksmaį. Tačiau svarbu pažymėti pokytį - veiksmas nebūtinai turi būti tiesioginis, gali būti ir instrumentiškas, vienas asmuo neprivalo būti vienintelis kaltas už tam tikrą įvykį ar situaciją, tokia kaltė gali būti paskirstyta. Pavyzdžiui, melagingos informacijos paskelbimo atveju kaltas tampa ne tik tas asmuo, kuris ją pasidalino, bet ir ją platinantys, jos netikrinantys asmenys, jie visi instrumentiškai prisidėjo prie pavojingos dezinformacijos sukūrimo.
 - 3.2. Numatoma kaltė. Ši sąvoka, nors ir naujai atsiradusi darbe, remiasi į K. Jaspers metafizinę ir politinę kaltes ir H. Jonas bendrosios kaltės idėjas, jas viena kitą papildant. Numanomą kaltę galima suprasti kaip rūpestį ir kaltę, kurią prisiima asmenys bendrai už vykstančius procesus. Ši numatoma kaltė yra grįsta bendruomenės jausmu ir motyvacija, siekiant prisiimti atsakomybę būnant tam tikro proceso dalimi, kuriai jau asmuo yra davęs savo sutikimą. Ši kaltė siejama su priklausymu ir savęs priskyrimu bendruomenei. Kiekvienas individas savarankiškai veikia šioje kategorijoje, tačiau jo tikslas ir veikimo būdas yra kolektyvinis. Tokia atsakomybė yra motyvuota į ateities vizija nes nors asmuo ir veikia pagal savo moralinį kompasą jis

suvokia, kad yra bendrai kaltas, nes prisideda prie problemos yra jos dalis, o ją spręsti gali tik priklausant bendruomenei ir veikiant su ja. Tai iliustruoti galima pasitelkiant klimato kaitos pavyzdį. Kiekvienas asmuo yra individualiai kaltas, jog ką nors daro ar nedaro dėl to, jog sumažintų globalinę problemą, bet yra kaltas bendrąja prasme, jog kaip bendruomenė priklauso šiai problemai. Toks mąstymas tiesiogiai kertasi su K. Jaspers ir H. Arendt išsakytomis mintimis, jog kuomet kalti visi, niekas nėra kaltas. Bet tokia prielaida yra reikalinga, jog būtų galima užtikrinti bendrą atsakomybę grupėms. Nors ji skaidosi į mažus kiekvieno individo veiksmus, ją reikia apčiuopti ir bendru lygmeniu, nes atsakomybę galima prisiimti tik tuomet, kuomet yra suvokiama ir kaltė.

4. Kitas nemažiau svarbus aspektas yra laisva valia ir jos suteikiamas sutikimas. Individas turi perleisti ir duoti savo sutikimą tam, kad galėtų veikti ir veiksmai galėtų įvykti. Tokią sąsają nagrinėję autoriai pritarė vieni kitiems, jog tai yra būtina atsakomybės sąlyga. Ir pastaroji prisideda prie individo pakaltinamumo. Tad jei asmuo neduoda savo sutikimo ir neimplementuoja laisvos valios, jis iš esmės negali veikti. Todėl tai ir yra būtina sąlyga atsakomybės egzistavimui. Asmens pasirinkimas veikti per medijas ir jomis naudotis, yra šiandienos atsakomybės teorijos integralus elementas. Asmuo pasirenka naujienų ar komunikacijos būdą, tokį savęs pratęsimą laisva valia, kuri ir įgalinama veiksmą.
5. Su sutikimu bei veiksmu ateina ir didesnė galia. H.L.A. Hart tai nagrinėjo per politiko ir institucijų rolę, K. Jaspers per politinę kaltę, tačiau iš esmės su medijomis yra formuojama nauja medijuoto asmens rolė, kuri ir atneša individui daugiau galios. Toks asmuo tampa atsakingas ne tik už savo tiesioginius, bet ir netiesioginius veiksmus, ir todėl jo galia kaip tokia taip pat auga, nes apima didesnę veikimo spektrą. Galimybė pakeisti daugiau individų gyvenimų ar skleisti žinias per portalus, gyvas transliacijas, greičiau komunikuoti per socialinius tinklus, teikti greitesnes analizes naudojantis DI, visą tai įgalina asmenį žymiai daugiau nei anksčiau. Tokiu būdu asmuo ne tik apdoroja daugiau informacijos, bet ir suteikia galimybę sau gauti daugiau galios. Ši galia yra atstovaujamojo prado, ji siejasi su kitais, per sutikimą ko-egzistuoti toje pačioje skaitmeninėje eroje ir būti jos dalimi. Jos negalima atsisakyti, reikia ją priimti ir suvokus, kaip ją naudotis, už tai prisiimti atsakomybę.
6. Atsakomybei suvokti bei įsivertinti ir atitinkamai elgtis reikia ir kritinio mąstymo, kuris sąveikauja su individų morale. Šis reikšmingas aspektas yra nagrinėjamas H. Arendt darbe, tačiau jis kaip niekad svarbus tampa dabarties kontekste, kuomet asmenys tampa nejautrūs ir abejingi dėl didelio informacijos antplūdžio, jų veiksmai sustingdyti, jie nustoja mąstyti ir tartis su savo sąžine ir vidiniu aš. Kai asmuo nebeturi vidinio dialogo su savimi,

nekvestionuoja informacijos, jis tampa paslankus ir savo sutikimą atiduoda nemąstydamas. Toks asmuo negali pilnavertiškai gyventi ir egzistuoti medijų amžiuje, nes jis praranda galimybę blaiviai mąstyti bei veikti ir todėl negali prisiimti atsakomybės. Toks žmogus nebėra kritiškas nei sau, nei savo aplinkai. Jo pasitikėjimas mechanizuotais ir skaitmenizuotais procesais bei negebėjimas jų suvokti veda į atsakomybės kryžkelę. Moderniais laikais šis procesas vis dažnėja, tačiau suvokus ir žinant, kad tai vyksta, galima tam sąmoningai užkirsti kelią. Individas privalo kvestionuoti jam pateiktą informaciją, tikrinti jos šaltinius, gebėti pats priimti sprendimus. Tik tuomet jo veiksmai bus atspindintys jo moralinę vertę ir jis galės ramiai ir sąžiningai gyventi.

7. Svarbiausias aspektas, reikalingas medijų amžiuje, yra atsakomybės ateities vizija, kurią išsamiai aprašė H. Jonas. Tokia vizija yra susijusi ne tik su kaltės samprata, bet apskritai su žmonijos idėja. Siekiant, jog asmenys rūpintųsi vieni kitais, kad norėtų padėti vienas kitam ir kurtų bendruomenę, žmonės turi suvokti, kokie jie patys sau yra svarbūs. Žmonijai reikalinga išliekanti atsakomybė, individai ne tik turėtų norėti būti teisingi prieš save, bet ir perduoti tokią vertybę ateities kartoms, tik toks mąstymas gali užtikrinti, kad žmonija bus atsakinga. Toks rūpestis ateitimi yra ir autoriaus, ir šiandienos atsakomybės sampratos esmė. Vyraujantis individualistinis požiūris dažnai skaldo tokį ateities vaizdą, bet tik auginant ateities kartu moralinį, sveiką požiūrį į save ir kitą žmogų žmonės išliks kaip gyvybės forma. Tikėjimas ir noras, jog atsakomybė ir ateityje būtų vertybė, jog ją aiškintųsi ir suvoktų, implementuotų į kasdienį veikimą turi būti žmogaus tikėjimo ateitimi paradigma.

Išvados

Šiame darbe buvo stengiamasi išsiaiškinti, kaip medijos praplėtė asmens veikimo zoną, kaip šis naujas veikimas paveikė atsakomybės suvokimą bei kaip turėtume suprasti jį nūdienoje.

Remiantis M. McLuhan medijų teorija, buvo išanalizuota, jog asmens veiksmo zona iš tiesų prasiplečia dėl pasikeitusio informacijos perdavimo greičio technologijų pagalba, naujo informacijos ir jos transliacijos sukūrimo būdų. Nors pats autorius rašė laikais, kai technologijų raida buvo itin didėjanti, šiais laikais jo mintys tampa vos ne pranašingos, kadangi susiduriama ir naujais komunikacijos veikimo būdais, kaip socialiniai tinklai ir net pačios informacijos kūrimo būdais, tokiais įrankiais kaip dirbtinis intelektas. Autorius parodė, kad žmogus, kuris dėl technologinių pokyčių visuomet buvo aktyviai veikiantis ir tapdavo vis labiau įgalintas, šiais laikais gali veikti ir per nuotolį. Veiksmas gali tapti simuliuotas ir kylantis ne iš tiesioginio žmogaus veiksmo, o būti retransliuotas. Toks technologizuotų medijų pokytis paskatino žmogų būti dar labiau įsitraukusiu į viską kas vyksta tačiau tuo pačiu metu dėl didelio informacijos antplūdžio ir nusišalinti nuo

problematikos ir tapti neaktyviu visuomenės dalyviu, o pasyviu stebėtoju. Geras to pavyzdys būtų skaitmeninės banerinės reklamos, kurios visais įmanomais būdais stengiasi patraukti žmonių dėmesį, tačiau pasiekia selektyviai ne daug žmonių tik 0,06%⁸⁰, žmonės yra atpratinti nuo veikimo dėl didelės stimuliacijos ir net mygtuko paspaudimas tampa sudėtingu uždaviniu siekiant pasiekti daugiau žmonių. Sukurtas dirbtinis intelektas, kuris nors palengvina daug užduočių ir efektyvina daug skirtingų darbo pozicijų turi itin daug grėsmių susijusių su neteisingu darbo paskirstymu, privatumo politika ar net iškreipia matoma politinį diskursą⁸¹. Dirbtinio intelekto kūrėjai nors ir buvo apsvaigę kryptis kuriomis galėtų dirbti AI, kaip informacijos rinkimas, nepagalvojo apie tolimesnes pasekmes jų sukurto įrankio, jog jis gali būti tiesiogiai naudojamas išnaudojimui, prievartai ar žeminimui⁸². Atsakomybė, kylanti iš asmens netiesioginių veiksmų, didėja, nes technologinis pranašumas sudaro sąlygas tokiems veiksams, o laikui bėgant asmenys vis dažniau veiks per įvairius mediatorius. Todėl visą tai paskatino mąstyti apie atsakomybės sampratą šiame skaitmeniniame medijų pasaulyje, asmens veikimas kaip niekad tapo platus, tačiau atsakomybės prisiėmimo skirtis, deja, liko nepastebėta.

Šio darbo tikslas buvo būtent šį pokytį išanalizuoti ir suvokti kaip dabar turime žvelgti į atsakomybę, jog ši galėtų veikti su nutolusiu asmens veiksmu ir jo veiksmo pasekmėmis. Remiantis H. L. A. Hart, K. Jaspers, H. Arendt ir H. Jonas teorijomis, buvo stebimas atsakomybės sampratos pokytis – nuo tiesioginio veiksmo ir jo pasekmių suvokimo pereinant prie kolektyvinės kaltės svarbos, refleksijos apie patį veikimą ir atsakomybės už ateities viziją. Darbe buvo sėkmingai išskirti septyni aspektai, kurie leidžia geriausiai suvokti, kaip atsakomybė turi būti suvokiama medijuotame pasaulyje, kuomet veiksmas tampa simuliuotas, o asmens rolė instrumentiška. Asmuo turi gebėti pateisinti savo veiksmo motyvaciją, kodėl jis ją atliko, net jei jam yra daroma didelė aplinkos stimuliacija. Šiuolaikinės medijos yra pastoviai veikiančios asmens gyvenime ir tampa integrali asmens kasdienybės dalis, tačiau nesugebėjimas atskirti jų daromos įtakos žmogaus sprendimams yra kelias į savidestrukciją, tad būtent motyvacijos suvokimas yra pirmas žingsnis į tvarią atsakomybę. Su tuo glaudžiai susijęs aspektas yra neveikimo ir veikimo skirtis, remiantis K. Jaspers ir H. Arendt mintimis reikia įvertinti ir suvokti, jog nūdienos stimuliacija mus itin įtraukia ir dėl to atsirandanti galimybė veikti arba ne veikti, turi būti sąmoningo sprendimo pasekmė. Žmogus turi prisiimti atsakomybę ne tik už tai ką daro, bet ir ko nedaro. Tai lengviau suvokti per socialinių tinklų pavyzdį,

⁸⁰ AI Digital, *CTR for Display Ads: What Is a Good Click-Through Rate?*, AI Digital, prieiga per internetą: <https://www.aidigital.com/blog/ctr-for-display-ads>, [žiūrėta 2026-01-11].

⁸¹ D. Acemoglu, *Harms of AI*, MIT Department of Economics Working Paper (2021), prieiga per internetą: <https://economics.mit.edu/sites/default/files/publications/Harms%20of%20AI.pdf>, [žiūrėta 2026-01-11].

⁸² BBC News, *Concern rises over AI in adult entertainment*, BBC, prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/articles/c2qxxqgp9yno>, [žiūrėta 2026-01-11].

asmuo dalinasi informacija ir turi prisiimti atsakomybę už savo publikuojamą turinį, tačiau tuo pačiu metu jis turi ir gebėti patikrinti savo šaltinius, jei papildomi atsargumo žingsniai nėra daromi, jis tampa atsakingas už dezinformacijos skleidimą ir jo (ne)atliktas informacijos patikrinimo veiksmai tampa irgi pasirinkimu. Šio darbo metu buvo aktualizuojama ir kaltės bei atsakomybės santykio svarba, nors skirtingi autoriai siūlė skirtingas šio santykio kategorijas - H. Arendt kaltę išlieka aktuali tik moraliniam vieno individo lygmeny, o K. Jaspers visgi kaltę mato kaip dvasinę žmogaus santykio su pasauliu išraišką. Tačiau remiantis šių abiejų autorių teorijomis darbe pristatomas modelis, jog asmuo turi prisiimti tiek individualią kaltę, tačiau ir gebėti ją matyti kaip metafizinę savo prado esatį, tad remiantis ir H. Jonas mintimis apie bendrą žmonijos gėrio siekimą. Kaip sąlygojantys asmenybės veikimą išskiriami du kaltės tipai: egzistuojanti individuali kaltė už veiksmus ir numatomoji kaltė, kuri susijusi su bendru žmonijos rūpesčiu vienas kitu ir veikia per kolektyvinę atsakomybę. Nenumaldomai augant žmogaus veiksmui su tuo atsiranda ir jo galios išsiplėtimas ir tai tampa aspektas kurį reikia įsivertinti. Vis didėjanti asmens įtaka jį supančiam pasauliui atliepia ir atsakomybės kiekį, tad toks išsikreipęs visur dalyvaujančio žmogaus modelis suponuoja, jog jis tampa vis atsakingesnis ir turi rūpintis ne tik savo individualia gerove, o ir turėti bendrąjį gėrį omenyje. Toks galios išaugimas yra sietinas su žmogaus laisva valia, tik su ja asmuo duoda savo sutikimą ir tokiu būdu gali veikti atsakomybės kategorijoje. Šis sutikimas nors gali būti ateinantis ir dėl konformizmo yra vis tiek laisvos valios aktas ir akivaizdžiai veikia žmogaus moralinį veikimą. Tam, kad individas išliktų veikiantis moralinėje kategorijoje jis turi visuomet mąstyti ir turėti dialogą su savimi - kitaip sakant vadovautis sąžine ir su ja diskutuoti. Nors toks imperatyvas atrodo natūralus, esant dideliai veikimo apkrovai, stimuliacijai ir veikiant instrumentiškai, yra kaip niekad svarbu apmąstyti veiksmus. Galiausiai viso šio darbo vedamasis aspektas, kuris remiasi H. Jonas teorija apie ateities žmonijos gerovę yra atsakomybė, kuri nesivadovauja vien dabarties metrika, bet ir yra orientuota į atsakomybės išlikimą ir individų moralinį kompasą ateityje. Ji remiasi žmonijos išlikimu ir bendruomenės veikimu. Tad net ir minėti pavyzdžiai su DI sistemomis parodo, jog trumpalaikis mąstymas neįvertinimas, kokias pasekmes jis gali turėti bendruomenei yra atsakomybės fokusuotos į ateitį trūkumo pasekmė.

Todėl šio darbo tikslas parodyti, kad išplėstas žmogaus veiksmas reikalauja ir daugiau atsakomybės suvokimo ir jos formavimo į ateitį metodų. Nors šie aptarti septyni aspektai yra išdėstyti skirtinguose veikaluose, jie nurodo į tokį asmens atsakomybės suvokimą, kokio reikia nūdienoje ir jų interpretavimas padeda suvokti jų svarbą dabartyje. Ir nors praktinis išpildymas ne visuomet gali būti tobulas. Yra svarbu suvokti atsakomybės ontologiją bei veikimą nūdienoje, tam kad galėtume operuoti arčiausiai tiesios esančiu atsakomybės modeliu bei būti užtikrinti jos išlikimu. Suvokiant, jog tiesioginis veiksmas nebėra pagrindinis asmens priėmimo faktorius, galima plėsti atsakomybės

sampratą. Galiausiai šio darbo aspiracija yra siekti, jog atsakomybė būtų suvokiama kaip neatskiriama nuo individo per nutolusi veikimą ir todėl kaip niekad svarbi. Žmonija negali garantuoti savo gerovės be laipsniško asmenų įsikišimo į jos užtikrinimą ir atsakomybė yra kelias į tai.

Literatūros sąrašas

1. Arendt, Hannah. Responsibility and Judgment. Redagavo Jerome Kohn. New York: Schocken Books, 2003.
2. Arendt, Hannah. Eichmannas Jeruzalėje: Ataskaita apie blogio banalumą. Vertė Vilius Bartninkas. Vilnius: Aidai, 2015.
3. Biržietis, Dominykas. „Analizė: žiniasklaida Žemaitaičio susitikimą su vengrų ministru laikė diplomatinio kuriozu.“ LRT.lt, 2025 m. lapkričio 20 d. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2751032/analize-ziniasklaida-zemaitaicio-susitikima-su-vengru-ministru-laike-diplomatiniu-kuriozu> (žiūrėta 2025-10-19).
4. Bobbitt, David. „Teaching McLuhan: Understanding Understanding Media.“ Enculturation: A Journal of Rhetoric, Writing, and Culture, 2011 m. gruodžio 30 d. Prieiga per internetą: <http://enculturation.net/teaching-mcluhan>.
5. Bradshaw, Samantha, Gabrielle Lim ir Monzima Haque. „The Global Spread of Misinformation Laws.“ International Journal of Communication 19 (2025): 2424–2446.
6. Burdon, Peter D. „Hannah Arendt: On Judgment and Responsibility.“ Griffith Law Review 24, Nr. 2 (2015): 221–243. <https://doi.org/10.1080/10383441.2015.1058215>.
7. Cane, Peter. „Role Responsibility.“ The Journal of Ethics 20, Nr. 1–3 (2016): 279–298. <https://doi.org/10.1007/s10892-016-9235-8>.
8. Capurro, Rafael. „Towards an Ontological Foundation of Information Ethics.“ Ethics and Information Technology 8, Nr. 4 (2006): 175–186.
9. Chris Stein. „The Signal fiasco is a political gift to Democrats but their power is limited.“ The Guardian, 2025 m. kovo 28 d. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/us-news/2025/mar/28/signal-group-chat-democrat-response> (žiūrėta 2025-10-19).
10. De Vaujany, François-Xavier, Aurélie Leclercq-Vandelannoitte, Jérémy Aroles, Lucas Introna ir Stephen Davidson. „Rethinking Responsibility in the Digital Age: A Narrative Approach.“ MIS Quarterly (forthcoming, 2024).
11. Deloitte caught using fabricated, AI-generated research in million-dollar report for Canadian government. Fortune, 2025 m. lapkričio 25 d. Prieiga per internetą: <https://fortune.com/2025/11/25/deloitte-caught-fabricated-ai-generated-research-million-dollar-report-canada-government/>.

12. Duff, R. A. „Responsibility and Liability in Criminal Law.“ In *The Legacy of H. L. A. Hart*, red. Matthew Kramer, Claire Grant, Ben Colburn ir Andrei Hatzistavrou, 101–119. Oxford: Oxford University Press, 2008.
13. Exner, Yannick, Jochen Hartmann, Oded Netzer, Shunyuan Zhang ir Ziqian Ding. „AI in Disguise – Quasi-Experimental Analysis of a Large-Scale Deployment of AI-Generated Display Ads.“ SSRN Working Paper, 2025. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=5096969> (žiūrėta 2025-10-19).
14. Factbox: ‘Fake News’ laws around the world. Reuters, 2019 m. balandžio 2 d. Prieiga per internetą: <https://www.reuters.com/article/world/factbox-fake-news-laws-around-the-world-idUSKCN1RE0XH/>
15. Finnis, John M. „H. L. A. Hart: A Twentieth-Century Oxford Political Philosopher.“ *American Journal of Jurisprudence* 54 (2009): 161–175.
16. García de Viedma, Daniel. „Nepal elects its first female prime minister on Discord: what it reveals about social media and democracy.“ Elcano Royal Institute, 2025. Prieiga per internetą: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/nepal-elects-its-first-female-prime-minister-on-discord-what-it-reveals-about-social-media-and-democracy/>
17. Gardner, John. „Hart and Feinberg on Responsibility.“ In *The Legacy of H. L. A. Hart*, red. Matthew Kramer, Claire Grant, Ben Colburn ir Andrei Hatzistavrou. Oxford: Oxford University Press, 2008.
18. Gardner, John. „H. L. A. Hart’s Punishment and Responsibility: Introduction to the Second Edition.“ In *Punishment and Responsibility: Essays in the Philosophy of Law*, H. L. A. Hart, 1–45. Oxford: Oxford University Press, 2008.
19. Grigore, Gina, Mike Molesworth ir Robert Watkins. „New Corporate Responsibilities in the Digital Economy.“ In *Corporate Social Responsibility in the Post-Financial Crisis Era*, red. Androniki Theofilou, Gina Grigore ir Alina Stancu. Cham: Palgrave Macmillan, 2017.
20. Herzog, Annabel. „Hannah Arendt’s Concept of Responsibility.“ *Studies in Social and Political Thought* 6 (2002): 39–56.
21. Jaspers, Karl. *The Question of German Guilt*. Vertė E. B. Ashton. New York: Fordham University Press, 2000.
22. Jonas, Hans. „Technology and Responsibility: Reflections on the New Tasks of Ethics.“ *Social Research* 40, Nr. 1 (1973): 31–54.
23. Jonas, Hans. „The Concept of Responsibility: An Inquiry into the Foundations of an Ethics for Our Age.“ In *The Roots of Ethics: Science, Religion, and Values*, red. Daniel Callahan ir H. Tristram Engelhardt, 45–56. New York: Plenum Press, 1981.

24. Legal Positivism. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Atnaujinta 2025-10-10.
Prieiga per internetą: <https://plato.stanford.edu/entries/legal-positivism/>
25. Li, Qiang. „Research on McLuhan’s Media Theory.“ Communications in Humanities Research 44 (2024): 87–92.
26. LRT žurnalistai ir kiti darbuotojai skelbia protestą: mus bando užvaldyti, negalime tylėti. LRT.lt, 2025 m. gruodžio 1 d.
Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2761111/lrt-zurnalistai-ir-kiti-darbuotojai-skelbia-protesta-mus-bando-uzvaldyti-negalime-tyleti>
27. McLuhan, Marshall. Understanding Media: The Extensions of Man. Cambridge, MA: MIT Press, 1994.
28. Mantatov, Vyacheslav ir Larisa Mantatova. „Philosophical Underpinnings of Environmental Ethics: Theory of Responsibility by Hans Jonas.“ Procedia – Social and Behavioral Sciences 214 (2015): 1055–1061.
29. Moran, Andrew ir Ben Wilkinson. „Students’ use of AI spells death knell for critical thinking.“ The Guardian, 2025 m. kovo 2 d.
Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/technology/2025/mar/02/students-use-of-ai-spells-death-knell-for-critical-thinking> (žiūrėta 2025-10-19).
30. Saldukaitytė, Jurgita. „On Metaphysical Guilt and Infinite Responsibility: K. Jaspers and E. Levinas.“ Problemos (2022): 95–110.
31. Starr, William C. „Law and Morality in H. L. A. Hart’s Legal Philosophy.“ Marquette Law Review 67, Nr. 4 (1984): 673–684.
32. Varga, Elena-Iulia. „The Importance of Social Media.“ Annals – Economy Series 6 (2018): 80–91.

Summary

“Personal Responsibility in the Media Age: The Conflict Between Direct Action and Moral Duty”

Nowadays people are more involved than ever and are constantly "participating" in the world, but at the same time they are distanced from the consequences of real actions because everything is re-broadcast. This creates a large distance between the person and the action, between the person and the existing space where the decision is made. This raises questions and prompts analysis of the phenomenon of responsibility in the digital age: is it intensifying and becoming not only an imperative of conscience, but also a given imposed by the environment that must be respected and preserved? How does an individual's perception of responsibility change when it is dispersed beyond concentrated human action? The aim of this work is to find out whether, as the media become intermediaries of people's perceptions, actions, and experiences, responsibility is also fragmented and cannot be attributed to specific individuals. Is it possible to remain morally responsible when reality becomes remote and action is simulated?

This master thesis is based on one of Marshall McLuhan's main ideas, that media are an extension of humans, as they empower them even more through indirect human action. A person can act as an instrument and influence decision-making or the general perception of problems through small indirect actions. This becomes possible because technology expands the scope of human activity by changing the perception of time and space. Individuals can act without being in a specific place and are empowered in a much larger sphere of activity that would be inconceivable without the possibilities offered by these media. By accepting this effect of media development on people, After scrupulous analysis of H. L. A. Hart, Karl Jaspers, Hannah Arendt, and Hans Jonas theories. Seven defining points were made in this thesis on how to define responsibility nowadays and how it is necessary to understand the needed efforts of a person to be responsible.

Firstly, a person must be able to justify the motivation behind their actions, even if they are subject to significant environmental stimulation. Modern media are constantly present in a person's life and have become an integral part of their everyday routine, but the inability to distinguish their influence on human decisions is a path to self-destruction, so understanding motivation is the first step towards sustainable responsibility.

Secondly, a closely related aspect is the difference between inaction and action. Based on the ideas of K. Jaspers and H. Arendt, we need to evaluate and understand that today's stimulation draws us in, and therefore the resulting opportunity to act or not to act must be the result of a conscious decision. People must take responsibility not only for what they do, but also for what they do not do.

The third aspect was the importance of the relationship between guilt and responsibility, although different authors proposed different categories for this relationship: H. Arendt believed that guilt remains relevant only at the moral level of an individual, while K. Jaspers saw guilt as an expression of a person's spiritual relationship with the world. However, based on the theories of both authors, the model presented in this work suggests that a person must take on individual guilt, but also be able to see it as a metaphysical part of their being, thus supporting H. Jonas' ideas about the common pursuit of good by humanity. Two types of guilt are distinguished as conditioning the actions of the personality: existing individual guilt for actions and anticipated guilt, which is related to the common concern of humanity for one another and operates through collective responsibility.

The fourth and fifth aspects are particularly interrelated, as the relentless growth of human activity is accompanied by an expansion of human power, and this becomes an aspect that needs to be considered. A person's increasing influence on the world around them corresponds to their level of responsibility, so this distorted model of a person who is involved in everything implies that they become more responsible and must care not only for their own individual well-being, but also for the common good. This increase in power is linked to human free will, as it is only through free will that a person gives their consent and can thus act within the category of responsibility. Although this consent may be forthcoming and due to conformity, it is still an act of free will and undeniably influences human moral behaviour.

Finally, the fifth and sixth aspects of work summarize the entire work and determine its direction. For an individual to remain active in the moral category, they must always think and engage in dialogue with themselves—in other words, be guided by their conscience and discuss with it. Although such an imperative seems natural, when faced with a heavy workload, stimulation, and instrumental action, it is more important than ever to reflect on one's actions. Therefore, the guiding principle of this master's thesis, which is based on H. Jonas' theory of the future well-being of humanity, is responsibility that is not guided solely by the metrics of the present but is also oriented toward the preservation of responsibility and the moral compass of individuals in the future.